

Theatre Green Book

making theatre
sustainable

Nederlandse editie

versie 2

Een gezamenlijk initiatief van
VPT | VSCD | NAPK

In 2024 zijn wij op een rijdende trein gestapt.

Op dat moment hebben we als Vereniging voor Podiumtechnologie (VPT), Vereniging voor Schouwburg en Concertgebouwdirecties (VSCD) en Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten (NAPK) gezamenlijk het Theatre Green Book omarmd. Daarmee sluiten wij aan bij de beweging die het Theatre Green Book wereldwijd in gang heeft gezet.

De thema's in deze Nederlandse versie van het Theatre Green Book sluiten aan bij de Europese Green Deal, die gericht is op het bereiken van een klimaatneutraal Europa in 2050. De belangrijkste pijlers van de Green Deal zijn: de overgang naar hernieuwbare energie, duurzame productiepraktijken, vermindering van de ecologische voetafdruk, de overgang naar een circulaire economie en de bescherming van biodiversiteit.

De klimaatcrisis raakt ook de podiumkunstensector direct; we zitten er middenin en worden er dagelijks mee geconfronteerd. Juist onze sector kan mensen verbinden door verschillende verhalen, invalshoeken en perspectieven samen te brengen. Dit is nodig voor draagvlak en échte verandering. Het vraagt moed om het ongemakkelijke bespreekbaar te maken. Het gaat niet alleen om CO₂-uitstoot en nationale of Europese afspraken, maar ook om ons vermogen als sector een essentiële rol in de samenleving te vervullen.

Recent onderzoek toont aan hoe groot het vertrouwen is in de stem van onze sector in de klimaatcrisis: we zijn gepassioneerd, authentiek en dienen geen politiek of commercieel belang. Het publiek wil oplossingen terugzien in en op onze podia, wat een kans biedt voor onze sector om een leiderschapsrol te pakken en zo het sociale kantelpunt te bereiken.

Wereldwijd wil 89% van de bevolking meer klimaatactie, maar deze "stille meerderheid" laat zich te weinig horen in de politiek en het beleid. Dat is ook ons publiek. Vanuit de wetenschap wordt al langer gekeken naar de rol van onze sector in het vertellen van nieuwe klimaatverhalen. De podiumkunsten kunnen bijdragen aan het doorbreken van gevestigde denkbeelden en het ondersteunen van cultuurverandering.

Het Theatre Green Book biedt een instrument om gezamenlijk een nieuwe werkwijze te ontwikkelen. Hiervoor moeten we nieuwe zienswijzen aanleren en oude gewoontes afleren. Laten we samen verantwoordelijkheid nemen, waar mogelijk groenere keuzes maken en verspilling, klimaatschade en vervuiling zoveel mogelijk vermijden. De klimaatcrisis is complex, maar de oplossingen voor onze sector zijn geen 'rocket science'.

Het Theatre Green Book laat zien dat een groenere podiumkunstensector begint met nieuwsgierigheid. Laten we ons niet ontmoedigen door technische details, maar elkaar uitnodigen om het beter te doen, elkaar ondersteunen en van elkaar leren. En het allerbelangrijkste: begin gewoon. Elke stap in de goede richting telt. We hebben niet een paar perfecte organisaties nodig, maar een hele sector die het samen 'goed genoeg' doet.

Namens het bestuur van de VPT, de VSCD en de NAPK

The climate emergency is the most serious challenge humanity has ever faced.

Theatre can play an essential part in our response.

So theatre must become environmentally sustainable.

Onze sector is aan een reis begonnen

Het is een reis die we allemaal zullen moeten maken – de overgang naar een wereld waar we leven, werken, reizen, eten en kunst maken zonder schade toe te brengen aan onze planeet. Om de definitie van Gro Harlem Brundtland voor duurzaamheid te gebruiken: “to meet the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.”

De urgentie waarmee we deze transitie moeten maken wordt steeds groter. De klimaatcrisis is een crisis, en een crisis is een probleem dat nú aandacht vraagt – niet volgend jaar of het jaar daarna. Veel podia, producenten en makers hebben al geloofwaardige plannen om ‘net zero’ te bereiken in 2030.

We zijn al goed op weg!

Sinds het Theatre Green Book in 2021 uitkwam, zijn netwerken over de hele wereld, vanuit alle disciplines en vakgebieden, bij dit collectieve initiatief aangesloten.

We leren samen theater op een duurzame manier te maken.

We leren hoe we de geleerde lessen kunnen delen met onze partners en publiek.

De kracht van theater ligt in innovatie, moed en creatief denken. Dit is allemaal verwerkt in deze tweede editie van het Theatre Green Book. Met jullie hulp kunnen we de reis naar een CO2 neutrale theaterpraktijk waar maken. We kunnen vandaag theater maken, zonder de dromen van toekomstige theatermakers in gevaar te brengen.

Lisa Burger en Paddy Dillon, Renew Culture

Waarom een Nederlandse versie van het Theatre Green Book?

De mate waarin we in Nederland de effecten van de planetaire crisis en daaruit voortvloeiende klimaatcrisis ervaren is de laatste 10 tot 15 jaar sterk toegenomen. We zien een verschuiving van subtiele statistische veranderingen naar concrete, soms schadelijke weersextremen.

De impact van die effecten is inmiddels structureel en raakt vrijwel alle aspecten van het leven en de natuur. Kortom: klimaatverandering is in Nederland geen toekomstig risico meer, maar een huidige realiteit die zich uit in extremen die we vroeger als "eenmaal in de honderd jaar" beschouwden, maar die nu regelmatig terugkeren. Onze acties staan daarnaast niet los van de rest van de wereld; ook daar dragen we gezamenlijk een verantwoordelijkheid. Historisch gezien is de bijdrage van Europa aan klimaatverandering en daarmee de invloed op andere delen van de wereld aanzienlijk.

De relatie tussen Nederland en de natuur is uniek en vaak paradoxaal: het is een voortdurende strijd tegen het water, gecombineerd met een intense menselijke vormgeving van het landschap. Omdat een groot deel van het land onder zeeniveau ligt of overstromingsgevoelig is, heeft de natuur hier nooit vrij spel gehad; ze is ingepolderd, drooggelegd en beheerd.

Historisch gezien heeft de Nederlander de natuur vooral gezien als iets dat getemd moest worden voor veiligheid en landbouw, wat resulteerde in het strakke polderlandschap. Naar verwachting zal ons klimaat in de toekomst blijven veranderen en onze manier van leven beïnvloeden.

We leven in een klimaatcrisis. De podiumsector – net als iedereen – moet op deze noodsituatie reageren.

Het Theatre Green Book, dat oorspronkelijk in het Verenigd Koninkrijk werd gelanceerd, heeft daar een grote impact gehad op de sector.

Gebaseerd op het succes van het Theatre Green Book UK, is het ontworpen om professionals in het hele land te helpen milieuvriendelijke oplossingen te omarmen zonder de artistieke integriteit in gevaar te brengen. Of je nu een doorgewinterde theaterveteraan bent of net begint in de sector, deze bron is jouw routekaart naar duurzaam, groen theater.

Nu de sector wereldwijd deze transitie doormaakt, hebben we tools en een gemeenschappelijke taal nodig om effectieve samenwerking te bevorderen, rekening houdend met de unieke praktijken die in de sector bestaan.

De klimaatcrisis vraagt een collectieve aanpak. Door duurzame praktijken te omarmen, kan de creatieve en culturele sector een voorbeeld stellen voor andere sectoren, verandering inspireren, het bewustzijn vergroten en bewijzen dat het concept werkt.

Deze bron is niet alleen voor een gevestigde orde; hij is voor iedereen. Wij geloven dat kennis over duurzame praktijken voor iedereen toegankelijk moeten zijn, ongeacht budget of ervaring.

Het aanpassen van het boek voor Nederland is essentieel vanwege de nuances van onze sector, waaronder technische terminologie, leveranciers, certificering, regionale tournees en productiepraktijken.

Deze aanpassing is bedoeld om het Theatre Green Book af te stemmen op onze lokale context, waardoor het een praktische en relevante bron wordt voor Nederlandse professionals in de podiumkunstensector.

Met het Theatre Green Book Nederland zijn we onderdeel van een internationaal groeiend netwerk van Theatre Green Book gebruikers, wat ons in staat stelt om binnen een gemeenschappelijk kader samen te werken met collega's over de hele wereld.

Inhoudsopgave

1. Theatre Green Book: algemeen	5	18. Duurzame bedrijfsvoering: de kernprincipes	33
2. Theatre Green Book: overzicht van de standaarden	6	19. Duurzame bedrijfsvoering: ga methodisch te werk	34
3. Theatre Green Book: maak een start	7	20. Duurzame bedrijfsvoering: communicatie	36
4. Theatre Green Book: randvoorwaarden (preliminary standaard)	8	21. Duurzame bedrijfsvoering: contracten	37
5. Theatre Green Book: FAQ	9	22. Duurzame bedrijfsvoering: basic, intermediate en advanced standaard	38
6. Duurzame producties: de uitgangspunten	11	23. Duurzame gebouwen: de basisprincipes	41
7. Duurzame producties: de creatieve uitdaging	12	24. Duurzame gebouwen: de focusgebieden	42
8. Duurzame producties: een andere werkpraktijk	15	25. Duurzame gebouwen: maak een plan	43
9. Duurzame producties: touren	19	26. Duurzame gebouwen: stappenplan voor huurders	44
10. Duurzame producties: materialen	20	27. Duurzame gebouwen: basic, intermediate en advanced standaard	45
11. Duurzame producties: modulair ontwerp	23		
12. Duurzame producties: licht, geluid en video	24	28. Theatre Green Book: tools om voortgang bij te houden	47
13. Duurzame producties: kostuums en rekvisieten	26	29. Theatre Green Book: fondsen en partners	48
14. Duurzame producties: het managen van de voorstelling	28		
15. Duurzame producties: basic standaard	29		
16. Duurzame producties: intermediate standaard	30		
17. Duurzame producties: advanced standaard	31		

We bedanken iedereen die de totstandkoming van het Theatre Green Book Nederland heeft ondersteund met hun tijd, toewijding en ideeën.

Het Theatre Green Book is auteursrechtelijk beschermd © Buro Happold en Renew Culture Ltd. Alle rechten voorbehouden.

Renew Culture
The Theatre Green Book

BURO HAPPOLD

1. THEATRE GREEN BOOK: ALGEMEEN

De podiumkunsten kunnen de klimaatcrisis niet alleen oplossen, maar het kan wel een belangrijke rol spelen in de aanpak ervan. Het kan vragen stellen en uitdagen, provoceren, vermaken en verrassen. Het kan de zorgen weerspiegelen van generaties die geconfronteerd worden met een tijd van duizelingwekkende, angstaanjagende veranderingen. Maar om dat te kunnen doen, moet we als sector zelf ook veranderen.

Er is behoefte aan één gemeenschappelijke standaard om mee te werken. Het Green Book biedt een gezamenlijk pad.

Om als sector duurzamer te werken, richten we ons op: de **producties** die we maken, de **dagelijkse bedrijfsvoering** en de **gebouwen** die we gebruiken.

Het Theatre Green Book beschrijft drie stappen richting een klimaatneutrale sector

- **Basic**
- **Intermediate**
- **Advanced**

Er is voor gekozen om in deze Nederlandse editie de Engelse termen aan te houden met het oog op het gebruik van Engelstalige tools en de updates daarvan.

Wat bedoelen we met 'groen'?

Het Theatre Green Book gebruikt 'duurzaamheid' en 'groenere praktijken' als overkoepelende termen voor het decarboniseren van de podiumkunsten, het verminderen van afval en het elimineren van milieuschadelijke praktijken. Dat houdt het eenvoudig en leesbaar, ongeacht iemands voorkennis.

Sustainable Development Goals (SDG's)

Deze duurzame ontwikkelingsdoelstellingen zijn in 2015 door de Verenigde Naties vastgesteld als de nieuwe mondiale duurzame ontwikkelingsagenda voor 2030. Ze worden gepromoot als de wereldwijde doelstellingen voor duurzame ontwikkeling. De SDG's zijn van 2016 tot 2030 van kracht.

De methode van het Theatre Green Book is in lijn met de volgende SDG's van de Verenigde Naties:

- Doel 9: Industrie, innovatie en infrastructuur
- Doel 11: Duurzame steden en gemeenschappen
- Doel 12: Verantwoorde consumptie en productie
- Doel 13: Klimaat actie

Het Theatre Green Book is een methode voor een podiumkunstensector met lagere milieu-impact:

- Een kader voor het plannen van verduurzaming
- In drie stappen op weg naar emissievrij
- Een meetsysteem om de voortgang bij te houden

Gebaseerd op:

- Expertise uit de praktijk van professionals uit de sector
- Betrouwbare methodes van duurzaamheidsexperts

Te gebruiken door:

- Elke podiumkunstdiscipline (theater, dans, muziek, opera, mime, ballet,...)
- Wie dan ook (freelancers, gezelschappen, producenten, theaters, opleidingen...)
- Op elke schaal

2. THEATRE GREEN BOOK: OVERZICHT VAN DE STANDAARDEN

Duurzame
producties

Duurzame
bedrijfsvoering

Duurzame
gebouwen

	Basic	Intermediate	Advanced
P R E L I M I N A R Y	<ul style="list-style-type: none"> Bereik twee derde van de kpi's 50% van alles in de productie is tweedehands, gerecycled of ecologisch Na de productie, is 65% van alles op het podium hergebruikt, opgeslagen of beland niet in afval. 	<ul style="list-style-type: none"> Bereik twee derde van de kpi's 60% van alles in de productie is tweedehands, gerecycled of ecologisch Na de productie, is 70% van alles op het podium hergebruikt, opgeslagen of beland niet in afval. 	<ul style="list-style-type: none"> Bereik twee derde van de kpi's 75% van alles in de productie is tweedehands, gerecycled of ecologisch Na de productie, is 80% van alles op het podium hergebruikt, opgeslagen of beland niet in afval.
	<ul style="list-style-type: none"> Bereik twee derde van de kpi's Stel een green team samen Doelen zijn gecommuniceerd met interne en externe stakeholders 	<ul style="list-style-type: none"> Bereik twee derde van de kpi's Ontwikkel beleid en procedures 	<ul style="list-style-type: none"> Bereik twee derde van de kpi's Meet je milieu impact
	Bereik twee derde van de kpi's	<ul style="list-style-type: none"> Bereik twee derde van de kpi's Identificeer onderhoudsprojecten 	<ul style="list-style-type: none"> Bereik twee derde van de kpi's Voer onderhoudsprojecten uit

3. THEATRE GREEN BOOK: MAAK EEN START

Het ontwikkelen van een groene organisatie en het communiceren van je inspanningen zijn essentiële onderdelen voor de transitie naar een duurzame organisatie. De randvoorwaarden zoals beschreven in de 'Preliminary' standaard van het Green Book vormen het startpunt.

Eerste stappen

- **Toewijding:** Formuleer een duurzaamheidsverklaring die wordt onderschreven door de directie, raad van bestuur en het senior managementteam.
- **Middelen:** Wijs tijd, budget en beslissingsbevoegdheid toe aan de transitie.
- **Planning:** Stel een duurzaamheidsactieplan op met verantwoordelijken, mijlpalen en KPI's.
- **Meten:** Definieer de te verzamelen gegevens (energie, water, afval, reizen, materialen, inkoop).
- **Delen:** Stel een communicatieplan op om de voortgang te rapporteren, successen te vieren en feedback te vragen.

Een green team samenstellen

Duurzaamheid is een gedeelde verantwoordelijkheid en iedereen draagt bij aan verandering. Een green team helpt het proces te sturen, de voortgang te monitoren en momentum op te bouwen. Het is ideaal om een vertegenwoordiger van elke afdeling op te nemen, onder voorzitterschap van iemand uit het senior managementteam of de raad van bestuur.

Kleinere organisaties kunnen rollen combineren. De sleutel is ervoor te zorgen dat alle onderdelen van de organisatie vertegenwoordigd zijn en de bevoegdheid hebben om te handelen.

Creëer een cultuur van duurzaamheid

Succesvolle duurzaamheidstransities vereisen draagvlak - en dus afhankelijk van de omvang van de organisatie - in de directie, het MT, de Raad van Toezicht, op de afdelingen en bij bestuursleden. Alle medewerkers moeten betrokken worden, van besluitvormers tot degenen die projecten uitvoeren op de werkvloer. Iedereen heeft expertise op zijn of haar eigen vakgebied, dient onderzoek te doen naar wat duurzaamheid voor de organisatie rol betekent en deze kennis moet de basis vormen van praktische oplossingen.

Overweeg het opzetten van een Groen Netwerk waar medewerkers ideeën kunnen uitwisselen, uitdagingen kunnen bespreken en obstakels kunnen identificeren. Investeer in trainingen op het gebied van culturele competentie en klimaatbewustzijn om het begrip binnen de organisatie te versterken. Communiceer uw doelen, mijlpalen en prestaties duidelijk, zodat iedereen zich betrokken voelt bij het proces.

Betrek externe stakeholders bij het proces, zoals freelancers, artiesten, financiers, leveranciers en publiek. Zij moeten uw duurzaamheidsambities begrijpen en behaalde vooruitgang mee kunnen vieren. Een helder communicatieplan helpt bij het delen van je boodschap, het benadrukken van successen en het ervoor zorgen dat iedereen zich betrokken en gesterkt voelt.

Kies een doel

Bepaal naar welke standaard je toewerkt aan de hand van het Green Book (Basic, Intermediate of Advanced). Begin met het beoordelen van de huidige positie van je organisatie ten opzichte van deze normen en stel vervolgens ambitieuze, maar haalbare doelen. Stel tijdlijnen vast voor elke actie en monitor de voortgang.

4. THEATRE GREEN BOOK: DE RANDVOORWAARDEN (PRELIMINARY STANDAARD)

De volgende punten zijn een belangrijke randvoorwaarde met het Green Book aan de slag te gaan!

1. Leg je als organisatie toe op het reduceren van je ecologische impact en de transitie richting een klimaatneutrale organisatie met door de directie gesteunde en tussentijdse doelen.

2. Stel een **GREEN TEAM** samen, inclusief iemand van het MT, idealiter met een vertegenwoordiger van elke afdeling en andere sleutelfiguren uit de organisatie.

3. Stel een **ACTIEPLAN** op die de stappen beschrijft om het volgende Green Book niveau te bereiken én een bijbehorende tijdlijn.

4. Maak een **DATAPLAN**: wie gaat wat meten.

5. Maak een **COMMUNICATIEPLAN** die beschrijft hoe je doelen en successen deelt, betrek personeel en publiek.

Zorg dat je duurzaamheidsambities helder zijn voor iedereen.

Leiderschap is een sleutelfactor. Vertegenwoordiging van alle afdelingen is nodig om je niveau te bepalen, te zorgen voor verandering. Betrek personeel en rapporteer voortgang.

Je moet duidelijk zijn over de belangrijkste acties om meetbare voortgang te realiseren richting je duurzaamheidsambitie.

Je moet in staat zijn voortgang te analyseren en rapporteren, om elke stap te bereiken.

Je bedrijfscultuur moet veranderen. Door goede communicatie weet iedereen wat de uitdagingen zijn.

5. THEATRE GREEN BOOK: FAQ

Waarom werken met het Theatre Green Book?

Het Theatre Green Book, oorspronkelijk ontwikkeld in het Verenigd Koninkrijk, speelt een cruciale rol in de transitie naar duurzame praktijken binnen de podiumkunstsector. Het biedt praktische tools en een gemeenschappelijke taal om wereldwijd effectief samen te werken, met respect voor regionale verschillen en unieke werkwijzen.

Wat is het Theatre Green Book Nederland?

De Nederlandse versie is gebaseerd op het Britse model en biedt een op maat gemaakt raamwerk voor de Nederlandse podiumkunstsector. Het helpt professionals duurzame oplossingen te integreren zonder concessies te doen aan artistieke kwaliteit. Of je nu een doorgewinterde theatermaker bent of net begint, deze gids is jouw routekaart naar groen en toekomstbestendig theater.

Waarom is het belangrijk?

Het erkent de specifieke uitdagingen van de Nederlandse sector, zoals beperkte toegang tot materialen, landelijke tournees en lokale productiepraktijken, en biedt praktische handvatten om hiermee om te gaan.

- **Inclusiviteit**

Het Theatre Green Book Nederland is gratis en online beschikbaar, zodat duurzame kennis voor iedereen toegankelijk is, ongeacht budget of ervaring.

- **Collectieve verantwoordelijkheid**

De creatieve en culturele sector is al eeuwenlang een voortrekker voor andere sectoren en fungeert als kompas voor maatschappelijke vooruitgang. Door duurzame praktijken te omarmen, kan deze sector het goede voorbeeld geven, verandering inspireren, bewustzijn vergroten en aantonen dat duurzaamheid werkt.

- **Milieuvriendelijke praktijken**

Het Theatre Green Book Nederland behandelt een breed scala aan onderwerpen: van energie-efficiëntie en verantwoorde materiaalinkoop tot afvalvermindering en CO₂-compensatie. Het biedt praktische richtlijnen, casestudies en best practices die direct toepasbaar zijn.

Wat betekent duurzaam, eco-neutraal en eco-positief?

Duurzaam: Een organisatie opereert binnen de draagkracht van de planeet. Dit is het veilige uitgangspunt en het eerste doel, zoals vastgelegd in de Advanced standaard van het Green Book.

Eco-neutraal: Naast het beperken van impact compenseer je de onvermijdelijke schadelijke effecten. Dit kun je direct starten, maar voorkómen blijft altijd belangrijker dan compenseren. Idealiter combineer je beide.

Eco-positief: Je hebt een grotere positieve impact dan schadelijke. Je voorkomt schade niet alleen binnen je eigen organisatie, maar inspireert ook anderen om duurzaam te handelen.

Wat moet ik doen als ik door de bomen het bos niet meer zie?

Het Theatre Green Book is er om houvast te bieden, maar evengoed kan door complexiteit en veelheid duurzaamheid overweldigend voelen of het gevoel geven dat je vaste grond onder de voeten mist. Uit onderzoek blijkt hoe belangrijk het daarom is om netwerken en verenigingen te hebben waar de mogelijkheid is om met elkaar kennis hierover uit te wisselen met vakgenoten. Ga daarom na waar je je bij kan aansluiten, lokaal of landelijk. Zowel de NAPK als VSCD hebben een community of practice.

Doe mee en word onderdeel van de transitie!

De publicatie van het Theatre Green Book Nederland markeert het begin van een transformatieve reis naar een duurzamere en milieuvriendelijkere sector. We nodigen alle professionals, liefhebbers en voorstanders uit om actief deel te nemen aan deze beweging.

DUURZAME PRODUCTIES

6. DUURZAME PRODUCTIES: DE UITGANGSPUNTEN

Enkele uitgangspunten voor duurzame theaterproducties

Er is geen standaardformule voor duurzame theateraankpak – elke productie vraagt om een nieuwe, gezamenlijke zoektocht. Voor makers die al met deze uitdaging bezig zijn, zullen onderstaande principes bekend voorkomen.

Samenwerking & planning

Duurzaamheid is een **vaste parameter** vanaf de start:

Green Book-normen worden besproken in de conceptfase.

In de ontwerpfase wordt getoetst aan Green Book-doelstellingen, opties uitgewerkt en acties afgesproken **voordat het definitieve ontwerp vastligt**.

Nieuw werk

Elke nieuwe productie brengt unieke uitdagingen met zich mee. Repeteren is een proces van ontdekking en verandering – een energie die niet uit het creatieve traject geperst mag worden.

Bij het vooruit plannen mag ruimte blijven voor het onverwachte. Regisseurs en ontwerpers staan voor de uitdaging om de druk van laat ontwerpen en fabriceren in balans te brengen met **duurzame keuzes**.

Het is essentieel om ook bij nieuw werk te kijken naar:

1. Gebruikte materialen.
2. Mogelijkheden voor een **tweede leven** van materialen en producten.

Regisseurs en ontwerpers spelen een cruciale leiderschapsrol en kunnen de duurzaamheidsambities van een productie sterk beïnvloeden.

De verantwoordelijkheid voor duurzaam werken ligt bij iedereen en het werken binnen de context van de klimaatcrisis begint met het initiële concept én dus ook in het formuleren van de ambitie in de opdracht.

Flexibiliteit

Samenwerking vereist flexibiliteit. Om een duurzame oplossing te vinden, is het nodig om:

1. Controle te delen.
2. Alle teamleden te ondersteunen in het vinden van een **creatieve stem**.

Dit zijn kernwaarden die we in onze sector al goed beheersen! Ontwerpers en fabrikanten die duurzaam werken, moeten open staan voor verandering en nieuwe inzichten.

De Productiecalculator en Materialenpyramide

De **Productiecalculator** van het Green Book biedt:

- Een checklist voor standaard en eenvoudige producties.
- Werkbladen om het percentage **hergebruik/recycling** te berekenen.
- Voor **Advanced producties**: een basisberekening van de **CO₂-uitstoot**.

Het beoordelen van een productie is geen exacte wetenschap. Gebruik je **gezonde verstand** en verlies je niet in details. Hergebruik staat centraal, maar daarnaast is het belangrijk om zoveel mogelijk **ecologische materialen** toe te passen. Hiervoor kun je de **Materialenpyramide** als uitgangspunt gebruiken:

- Faseer materialen met een **zeer schadelijke impact** uit (de rode en oranje lagen).

Opmerking over CO₂-metingen

Het nauwkeurig meten van de CO₂-uitstoot van een productie is tijdrovend, complex en afhankelijk van talloze variabelen. Door over te gaan naar een cultuur van **hergebruik en recycling** wordt dit proces eenvoudiger meetbaar en hanteerbaar – met de juiste tools.

7. DUURZAME PRODUCTIES: DE CREATIEVE UITDAGING

Duurzaam produceren: creativiteit binnen nieuwe kaders

De komende pagina's gaan over **duurzaam produceren** en de bijbehorende aandachtspunten. Duurzaamheid daagt ons uit om onze **creativiteit** als grootste talent in te zetten.

Voor toneelschrijvers, regisseurs en ontwerpers betekent dit: **ambitieuze producties maken**, terwijl ze rekening houden met de **sociale en ecologische realiteit** van klimaatverandering. Deze realiteit vormt al een integraal onderdeel van hun werk. Duurzaam produceren is geen doel op zich, maar een **veranderde set parameters** om klimaatschade te voorkomen.

Niet nieuw, wel vertrouwd

Binnen de podiumkunsten werken makers al altijd binnen grenzen: kosten, ruimte en tijd. Duurzaamheid voegt daar een nieuwe dimensie aan toe.

Verskillende perspectieven

In de sector lopen de meningen uiteen. Voor de één is duurzaam produceren vanzelfsprekend of zelfs al standaard, voor een ander kan het voelen als een beperking. Deze gevoelde beperking komt vaak voort uit **oude denkraamwerken en handelingskaders**. Het is tijd om hier **gezamenlijk afstand van te nemen** en deze kaders te doorbreken. **Zie duurzaam produceren als een bron van inventiviteit** – beperking en creativiteit versterken elkaar.

Geen belemmering, maar een kans

Duurzame praktijken mogen **artistieke ambitie niet beperken**, maar deze juist **versterken**. Het theater heeft altijd gereageerd op urgente onderwerpen door **creativiteit en innovatie** in te zetten en nieuwe expressievormen te ontdekken. Duurzaamheid biedt eenzelfde kans: **nieuwe manieren van maken die zowel artistiek als ecologisch verantwoord zijn**.

Evolutie van verhalen vertellen

Verhalen en de bijbehorende producties (decors, rekwisieten, kostuums) zijn door de eeuwen heen geëvolueerd in omvang en vorm. Duurzaamheid vraagt om een **nieuwe mindset**, niet om een terugkeer naar een vermeende “oude norm”.

Samen verantwoordelijk

Duurzaamheid inbedden in een productie is **niemands individuele taak** – het is een **gedeelde verantwoordelijkheid**. Iedereen, van zakelijke leiders tot kunstenaars, wordt erdoor beïnvloed en is afhankelijk van anderen. Van productiebedrijven tot decorbouwers, ontwerpers en technici: **samenwerking is key**.

Innovatie door verbinding

De klimaatcrisis vraagt om **creatieve oplossingen**, innovatie en collegialiteit. Duurzaamheid stimuleert nieuwe vormen van **samenwerking, praktijken en relaties**. Om dit te faciliteren, moeten **veilige omgevingen** worden gecreëerd waarin **alle stemmen** worden gehoord en gerespecteerd.

Expertise vanaf dag één

De kennis van makers, bouwers en technici is **essentieel vanaf de allereerste fase** van een project. Door **iteratieve, interdisciplinaire gesprekken** kunnen artistieke visie en duurzaamheidsdoelen **samen groeien**. Dit vraagt tijd – en daarom moeten **planningen en budgetten** hier ruimte voor bieden.

DUURZAME PRODUCTIES: DE CREATIEVE UITDAGING

Tijd

Duurzame praktijken vragen tijd – voor innovatie, ontwerp en het vinden van duurzame materialen. **Zakelijk leiders moeten deze tijd expliciet inplannen** in ontwerp- en bouwfasen. We hebben tijd nodig om **nieuwe antwoorden te ontwikkelen** op de uitdagingen van vandaag.

Efficiëntie als standaard

Materiaalgebruik minimaliseren is een **gedeed streven** voor ontwerpers en fabrikanten. Efficiëntie en duurzaamheid zijn geen tegenstellingen, maar **onderdeel van het creatieve proces**. Bij ontwerp en ontwikkeling draait het om:

- **Minimale verspilling.**
- **Maximale waarde** voor elk element.

Anders ontwerpen: van uitgangspunt naar oplossing

Traditionele decorwanden ('flats') worden vaak gemaakt van nieuwe multiplex op houten, aluminium of stalen frames. **Wat als we vertrekken vanuit andere principes?**

- De **architectuur van de ruimte** als inspiratie.
- **Beschikbare materialen** in theatermagazijnen.
- De **eigenschappen van hergebruikte of gerecyclede materialen**.

Duurzaam maken: materiaalrelaties als leidraad

Duurzaamheid begint met een **bewuste relatie** tot materialen, objecten en het verhaal. Laat dit de basis vormen voor ontwerpkeuzes:

- **Wat is écht nodig?** Beperk het type en de hoeveelheid materialen voor decors, rekwisieten en kostuums.
- Kies voor **lokaal geproduceerde, hergebruikte of gerecyclede materialen** om transport te vermijden.
- Als nieuwe materialen onvermijdelijk zijn: **certificeerbare, milieuvriendelijke opties** (bijv. FSC-hout).
- **Vermijd nieuwe, niet-gecertificeerde materialen en leveranciers.**

Opslag als levend archief

De set-, kostuum- en rekwisietenopslag kan een **dynamisch archief** worden. Door van elk item de herkomst, materialen, makers, producties, verhalen en gebruikers te documenteren, bouwen we een **traceerbare erfenis**. Dit:

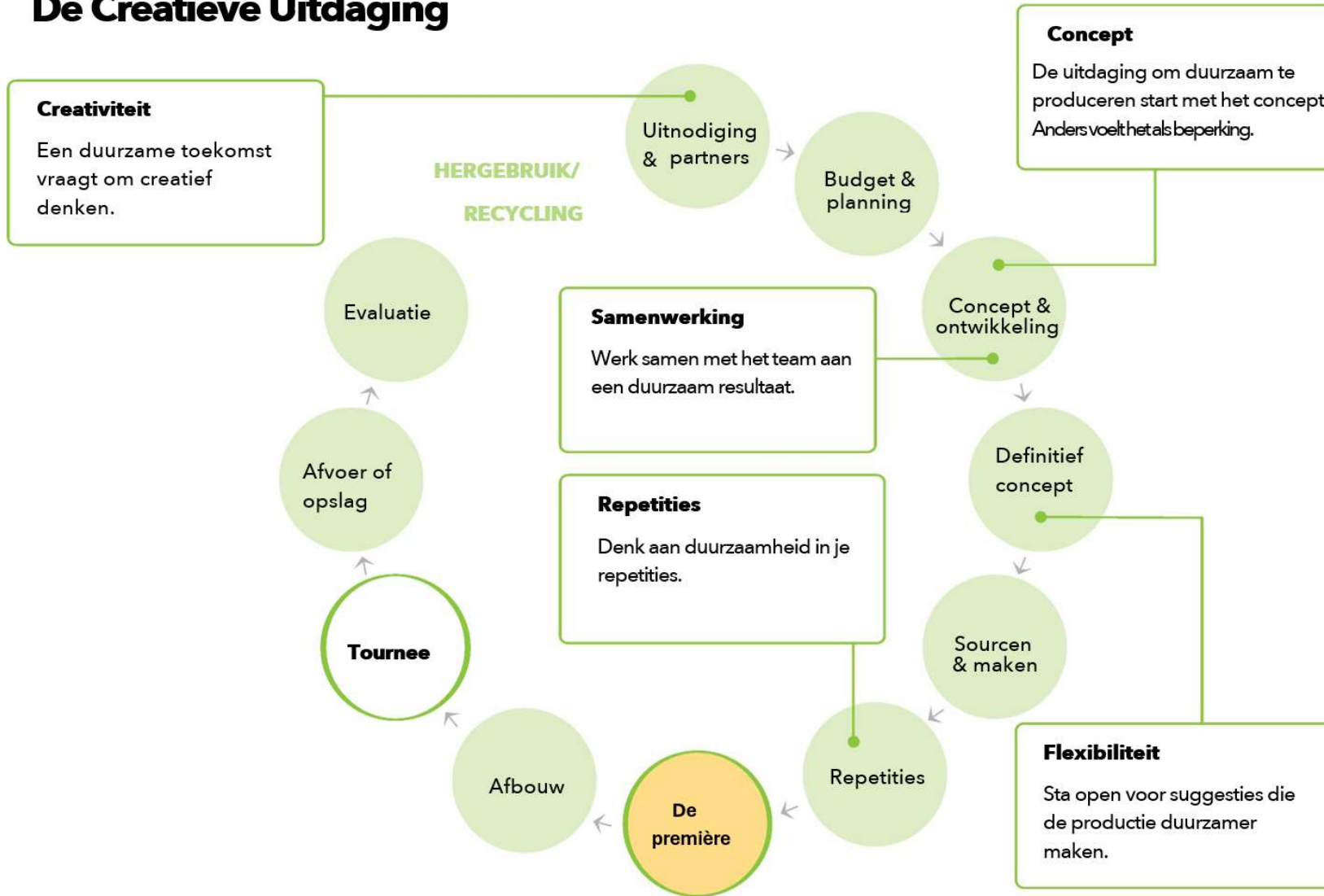
- Verankert bezittingen in het **culturele geheugen** van het bedrijf.
- Versterkt **circulaire werkwijzen**.

Erfenis: kennis doorgeven

Ervaren professionals, artiesten, makers en productieteams bezitten **praktijkgerichte kennis** die behouden moet blijven. De sector kan hier zelf ruimtes voor creëren door:

- **Kennisdeling** tussen generaties.
- **Leeromgevingen** zoals mentorprogramma's, stages, detacheringen en leerlingtrajecten.
- **Ervaring waarderen** en nieuwe professionals op te leiden in een **levende traditie**.

De Creatieve Uitdaging

8. DUURZAME PRODUCTIES: EEN ANDERE WERKPRAKTIJK

Borging van duurzaam produceren in het werkproces

Nu de kernprincipes voor duurzaam produceren zijn besproken, duiken we dieper in hoe we deze **structureel borgen** binnen het werkproces. Als sector staan we voor de taak om onze praktijk te **versterken en vorm te geven** binnen de principes van een **circulaire economie**. Hoe maken we dit tot een succes?

Kernprincipes voor duurzame producties: naar een nieuwe standaard

Om een productie écht duurzaam te maken, moet je deze vier uitgangspunten meenemen:

- **Stel vanaf dag één een duidelijke standaard vast.**
- **Zorg voor een team, budget en planning** die de benodigde duurzame werkwijze ondersteunen.
- **Bied training, systemen en tools** aan om de gestelde standaard te bereiken.
- **Bouw relaties op** binnen en buiten je organisatie – samenwerking is cruciaal.

De uitnodiging: duurzaamheid vanaf het begin

Duurzaamheid moet **direct** onderdeel worden van het creatieve proces. Dat begint met:

- Het **vastleggen van de duurzaamheidsstandaard** in de eerste uitnodiging en contracten.
- Het **zo vroeg mogelijk compleet maken van het team** – hoe eerder iedereen betrokken is, hoe beter.
- Het aanstellen van een **duurzaamheidsambassadeur** binnen het team. Deze persoon:
 - Coördineert.
 - Stimuleert.
 - Ondersteunt.
 - Zorgt dat duurzaamheid **iedereens prioriteit** wordt.

Verplichting en samenwerking: de Groene Productieovereenkomst

Een **Groene Productieovereenkomst**, ondertekend door **iedereen**, legt het team vast op een **gemeenschappelijk doel**. Deze overeenkomst:

- Verplicht alle partijen om samen te werken aan duurzaamheid.
- Zorgt voor **heldere afspraken** met leveranciers, ontwerpers, makers en productieafdelingen – **iedereen verwijst naar dezelfde standaard**.

Samenwerken in een veilige ruimte

Duurzaamheid vraagt om **openheid, innovatie en diversiteit**. Creëer daarom een **veilige omgeving** waarin:

- **Iedereen zo vroeg mogelijk betrokken wordt** om suggesties te doen en oplossingen te bedenken.
- **Diverse perspectieven** worden gewaardeerd en gehoord.
- **Samen maken we het verschil**. Door duurzaamheid **structureel te borgen** in ons werkproces, zetten we stappen naar een **toekomstbestendige podiumkunst**

Belangrijk: een nieuwe productiestandaard gaan hanteren is **niet de verantwoordelijkheid van één persoon**, maar van **het hele team**.

In de praktijk gebeurt het nog vaak dat één iemand alle verantwoordelijkheid hiervoor krijgt toegewezen en/of voelt.

Het hele team dient echter de principes van het Theatre Green Book te bestuderen en de beoogde standaard te vertalen naar de eigen rol en functie in het team.

Zakelijk en artistiek leiders doen er goed aan om dit bespreekbaar te maken en een vinger aan de pols te houden.

DUURZAME PRODUCTIES: EEN ANDERE WERKPRAKTIJK

Planning en budgetten

Duurzaamheid vraagt om **tijd (voor onderzoek), middelen en een andere aanpak** van planning en budgetten. Alleen zo kunnen ontwerpers en makers **innovatieve, duurzame oplossingen** verkennen en implementeren.

Ontwerpers hebben **ruimte nodig** om creatieve oplossingen te ontwikkelen. Dit vraagt om:

- **Iteratieve gesprekken** met het creatieve en productieteam.
- **Flexibiliteit in de planning** om ruimte te bieden voor onderzoek, experiment en samenwerking.

Budgetten die duurzaamheid mogelijk maken

Budgetten moeten **meebewegen met de veranderende behoeften** van duurzaam produceren. Dit betekent:

- **Extra middelen beschikbaar stellen** voor ontwerpers en makers, zodat ze kunnen samenwerken en duurzame keuzes kunnen maken.
- **Verandering in de budgetdynamiek** door producenten en productiemangers, bijvoorbeeld door:
 - Te investeren in **duurzaam geproduceerde materialen** voor nieuwe decors.
 - **Hergebruik van componenten en gerecyclede materialen** te stimuleren.

Tools en methoden: samenwerken voor duurzame resultaten

Producenten en teams hebben **tools, systemen en netwerken** nodig om duurzaamheid te faciliteren. Dit vraagt om:

- **Ondersteuning van freelancers** door productieleiders, bijvoorbeeld door:
 - Toegang te bieden tot **interne en lokale bronnen**.
 - Het faciliteren van het **delen van componenten, materialen, kennis en ervaring**.
- **Sterke netwerken binnen de podiumkunsten**, die fungeren als een **essentiële bron** voor duurzame praktijken.

Evaluatie: CO₂-budgettering en -berekening in de theatersector

CO₂-budgettering en -berekening voor theaterproducties is een **opkomend en complex vakgebied**.

De **Productiecalculator** van het Theatre Green Book maakt gebruik van **Nederlandse en Britse emissiefactoren**, maar er zijn nog weinig **toegankelijke tools** voor materialen die veel in de sector worden gebruikt. Het toerekenen van CO₂- en milieu-impact aan materialen is **tijdrovend en kostbaar**. Start daarom met de Materialenpyramide en het bijhouden van een materialeninventaris in de productiecalculator.

Kansen bij meerdere producties per seizoen

Producenten die **meerdere producties per seizoen** realiseren, kunnen **efficiënter werken** door:

- **Middelen te delen** binnen een seizoen.
- **Materialen en decors her te gebruiken** tussen producties.

Concrete mogelijkheden:

- **Bulkinkoop van duurzame materialen** voor opeenvolgende producties.
- Toepassing van **modulaire decors** die gemakkelijk kunnen worden aangepast.
- Creëren van **rekwisieten die geschikt zijn voor hergebruik**.

Voordelen:

- **Potentiële besparingen** op materiaal, energie, kosten en transportemissies.
- **Minder verspilling** en een lagere milieu-impact.

Door slimme **samenwerking en planning** kunnen producenten **duurzaamheid en efficiëntie** combineren – en zo een **positieve impact** maken op zowel het milieu als de portemonnee.

DUURZAME PRODUCTIES: EEN ANDERE WERKPRAKTIJK

Delen en trainen: kennis opbouwen voor duurzame praktijken

Naarmate de **klimaatkennis in de sector groeit**, zullen duurzame praktijken steeds meer geïntegreerd worden. Makers leren door **te experimenteren en ervaringen te delen** – daarom is het cruciaal om na een voorstelling **eerlijk te evalueren** wat wel en niet werkte.

Duurzaam produceren is niet alleen intern relevant, maar ook **waarderend voor het publiek**, dat steeds vaker verwacht dat producties duurzaam zijn opgezet.

Door **gegevens te verzamelen**, leggen producenten de basis voor **CO₂-budgettering** en kunnen ze medewerkers en freelancers **effectief trainen** in duurzame methoden.

Een voorstelling beheren

Het integreren van duurzaamheid in een productieseizoen vereist een unieke set systemen en processen.

Zodra een productie in première is gegaan, is deze in handen van de toneelleiding, kostuumafdeling en technische productieteams.

Er zijn verschillende mogelijkheden om de milieubelasting te verminderen, bijvoorbeeld de selectie van verbruiksartikelen zoals oplaadbare batterijen, en het onderhoud van kostuums en rekvisieten.

Voor langlopende voorstellingen is duurzaam productiebeheer een belangrijk onderdeel van het verminderen van de ecologische voetafdruk.

Het einde van de voorstelling: duurzaamheid blijft belangrijk

Een duurzame productie stopt niet na de laatste voorstelling. Het opslaan voor een reprise, herbestemmen, tweede leven geven of retourneren **van materialen, kostuums en rekvisieten voor hergebruik** is net zo belangrijk als de duurzame aanschaf en productie ervan.

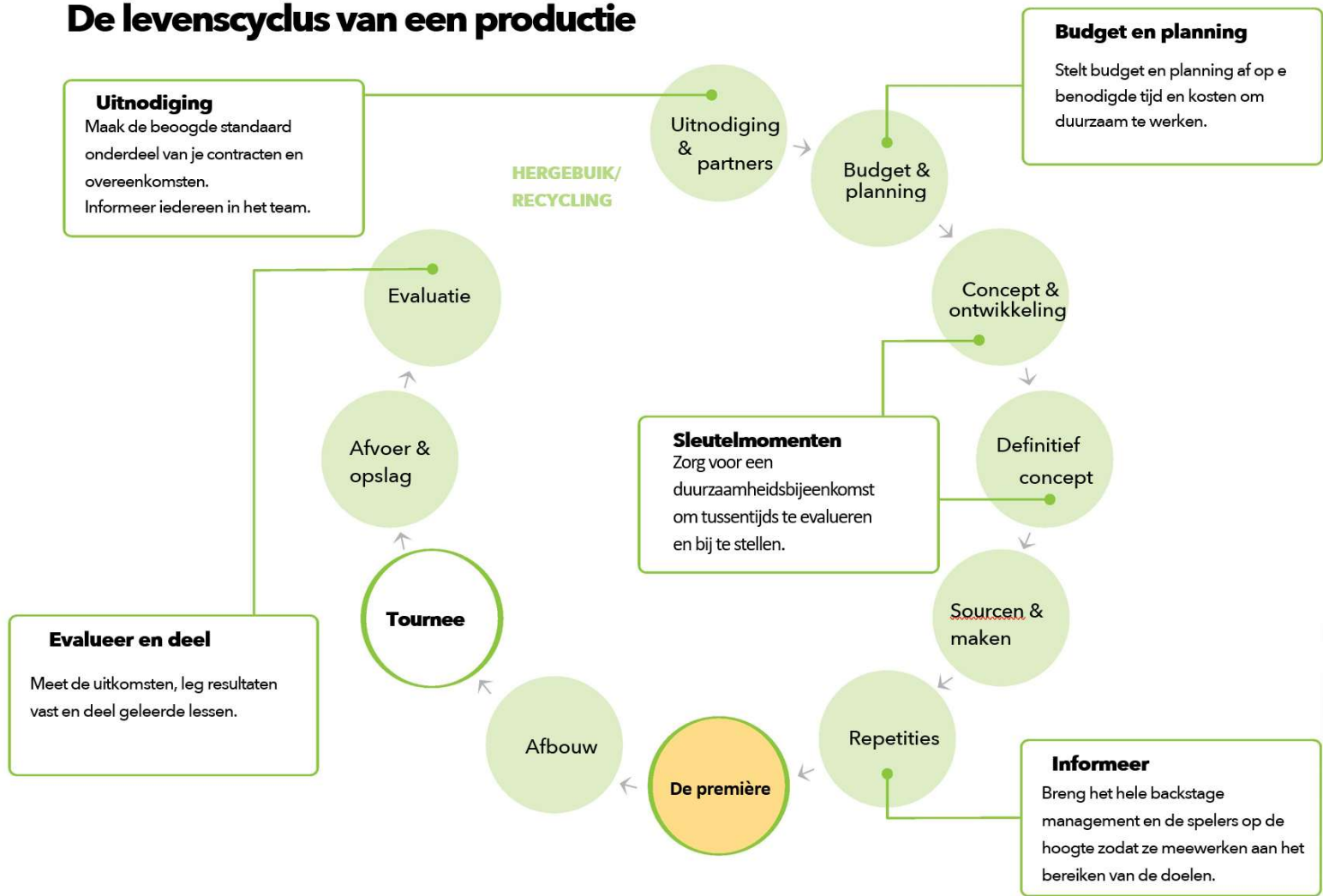
Producenten kunnen hieraan bijdragen door:

- **Duurzame afvalverwerkingssystemen en -protocollen** te implementeren.
- **Sterke relaties op te bouwen** met lokale kringloopwinkels, buurthuizen, andere theaters en rekvisietenopslag.
- Te zorgen dat **niets in de afvalcontainer belandt**, maar een **tweede leven** krijgt.

Samen bouwen we aan een duurzamere toekomst – door kennis te delen, systemen te verbeteren en verantwoordelijkheid te nemen, van begin tot eind

Voor beleidsmakers en zakelijk leiders: Duurzaamheid begint met de juiste voorwaarden. Door planning en budgetten aan te passen, creëren we de ruimte voor innovatie, samenwerking en duurzame keuzes.

De levenscyclus van een productie

9. DUURZAME PRODUCTIES: TOUREN

Zero emissie toeren: zero emissie zones en alternatieve modellen

Touren is een essentieel onderdeel van de Nederlandse podiumkunstensector. Het vergroot het publieksbereik van voorstellingen, maar zorgt ook voor **CO₂-uitstoot door transport en reizen**. Daarnaast worden maatregelen in Nederland, om de luchtkwaliteit te verbeteren, steeds strenger, zoals de invoering van **zero emissie zones** in diverse steden en de nieuwe vrachtwagenheffing (hogere kosten voor milieubelastende brandstoffen). Deze regelgeving zijn een extra stimulans om over te stappen op **elektrisch transport** of voertuigen die rijden op **HVO100**, een transitiebrandstof die gemiddeld **80% CO₂-besparing** biedt.

Reisbeleid

Start met het opstellen van je eigen ambitie en beleid. De volgende punten kan je daarin opnemen:

- Kies waar mogelijk voor **elektrisch vervoer** van goederen en personen en anders HVO100.
- Plan tournees met aandacht voor **efficiënte routes en minder stops** om transportkilometers te beperken en kosten door vrachtwagenheffing te reduceren.
- Overweeg een vrachtlimiet in te stellen voor de tour op basis van beschikbare zero emissie opties.
- Hou rekening met benodigde **rijtraining** voor chauffeurs en eventuele teamleden en extra stops voor elektrisch laden.
- Sluit je aan bij initiatieven in de sector en blijf op de hoogte van de laatste ontwikkelingen via de brancheorganisaties.
- Kies bij **internationaal transport** voor vervoer over land of zee, in plaats van lucht.
- Overweeg bij internationale presentaties óf iets ook **lokaal** gecreëerd of aangeschaft kan worden.
- Maak transport een onderdeel van de afwegingen in je meerjarige artistieke beleid.
- Neem duurzaamheidsverwachtingen op in partnerovereenkomsten.

Buitenvoorstellingen en locatiegebonden producties

Deze producties bieden unieke kansen om duurzame praktijken te integreren, maar brengen ook specifieke uitdagingen met zich mee. Voor meer informatie en praktische tips kun je terecht in de **Toolkit**.

Alternatieve tourmodellen voor minder milieu-impact

• Slow Touring

Plan tournees met minder stops, langere verblijven per locatie en geografische clustering. Kies waar mogelijk voor wegtransport in plaats van frequente vluchten. Dit maakt de logistiek efficiënter, verkleint de ecologische voetafdruk en versterkt de banden met gastgemeenschappen door langere betrokkenheid. Ook zorgt slow touring ervoor dat het vervoer beter kan voldoen aan de eisen van zero emissie zones.

• Erfgoed- en gemeenschapsgerichte tournees

Ontwerp tournees die lokale impact vergroten door:

Lokale artiesten en crews in te schakelen.

Workshops te organiseren.

Materialen of decors achter te laten.

De basis te leggen voor duurzame samenwerkingen.

Dit gaat verder dan de voorstelling zelf en richt zich op culturele uitwisseling en lokale capaciteitsopbouw.

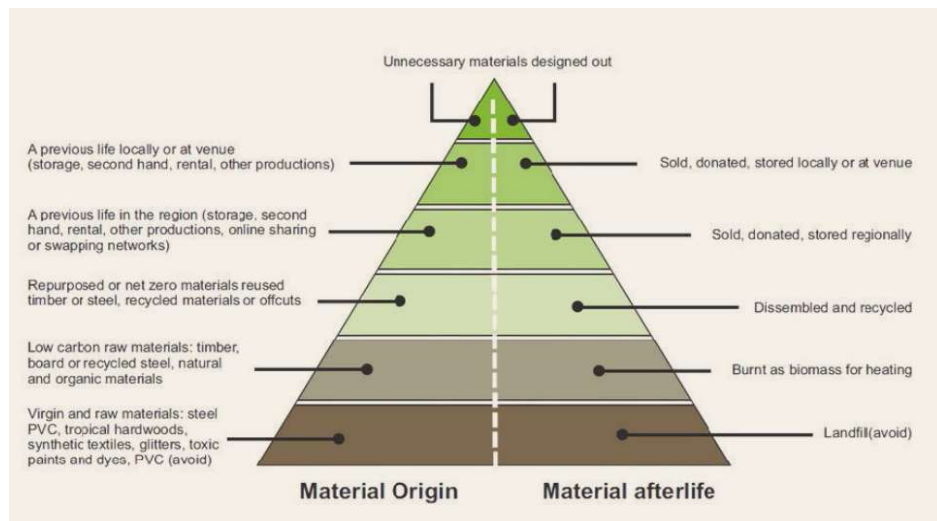
Deze modellen kunnen ook worden gecombineerd. Bijvoorbeeld: een tournee met minder locaties, langere verblijven (slow touring), samenwerking met lokale artiesten, digitale streaming naar andere regio's, en hergebruik of achterlaten van decormaterialen in lokale workshops (erfgoed).

10. DUURZAME PRODUCTIES: MATERIALEN

De focus op materialen in de principes van het Theatre Green Book heeft te maken met de verborgen en indirecte impact ervan. De verborgen impact van materialen maakt duurzame keuzes in theaterdecors mogelijk die niet alleen het directe gebruik minimaliseren, maar ook de bredere ecologische voetafdruk verkleinen – essentieel voor een toekomstbestendige sector.

De materiaalhiërarchie

- De eerste stap is het opbouwen van een relatie met en begrip van de materialen die je gebruikt en vervolgens het volume ervan minimaliseren door middel van ontwerp.
- De volgende stap is het vinden van hergebruikte componenten of gerecyclede materialen – lokaal geproduceerd.
- Als dat niet lukt, moeten nieuwe materialen afkomstig zijn van gecertificeerde ethische en duurzame bronnen.

Inzicht in de verborgen impact van materialen is cruciaal, omdat het inzicht geeft in de **totale milieubelasting** van de gebruikte materialen, voorbij het directe en zichtbare gebruik. Hier zijn enkele redenen waarom deze verborgen impact zo belangrijk is:

1. Volledige levenscyclus in beeld

Materialen veroorzaken milieuschade niet alleen tijdens gebruik, maar ook bij:

- **Winning van grondstoffen** (bijvoorbeeld ontbossing, mijnbouw).
- **Productieprocessen** (energieverbruik, chemische emissies).
- **Transport** (brandstofverbruik, CO₂-uitstoot).
- **Afvalverwerking** (recyclingmogelijkheden, storting).

2. Bewustere materiaalkeuzes

Als je de verborgen impact kent, kun je kiezen voor materialen die:

- Minder schadelijk zijn voor milieu en mens.
- Beter herbruikbaar of recyclebaar zijn.
- Lokaal geproduceerd worden, waardoor transportemissies lager zijn.

3. Voorkomen van 'duurzaamheidsmythes'

Sommige materialen worden als 'groen' gepresenteerd, maar blijken door hun verborgen impact toch veel milieuvuiling te veroorzaken. Door deze impact te onderzoeken, voorkom je dat decors onbedoeld schadelijk zijn.

4. Verlenging van de levensduur en tweede leven

Inzicht in de verborgen impact stimuleert het ontwerpen van decors die lang meegaan, gemakkelijk kunnen worden aangepast, hergebruikt of gerecyclede. Dit vermindert de noodzaak voor nieuwe materialen en beperkt afval.

5. Verantwoordelijkheid en transparantie

Het bewustzijn van verborgen impact draagt bij aan een **transparante en verantwoordelijke productiewijze**.

DUURZAME PRODUCTIES: MATERIALEN

Toepassing van de R-ladder of Ladder van Lansink

De mogelijkheden om materialen te hergebruiken en te recyclen zullen toenemen naarmate de systemen voor delen en opslag binnen de sector beter zijn ingericht.

Pas de R-ladder toe als strategie om producten en materialen zo lang mogelijk in omloop te houden. Net zo belangrijk als het vinden van hergebruikte materialen is het plannen van de levensduur van elk item na de voorstelling. Recycling moet pas worden overwogen als alle mogelijkheden voor hergebruik en reparatie zijn uitgeput.

De R-ladder pas je toe in deze volgorde:

- 1. Refuse | Weigeren:** Vermijd wegwerpmaterialen zoals plastic bekertjes backstage of overbodige verpakkingen bij decortransport.
- 2. Reduce | Verminderen:** Ontwerp decor en kostuums die meerdere producties kunnen dienen, of die makkelijk aan te passen zijn.
- 3. Reuse | Herbruik:** Bewaar decors en kostuums zorgvuldig voor hergebruik in volgende voorstellingen.
- 4. Repair | Repareren:** Investeer in een atelier dat kostuums en decorstukken repareert in plaats van vervangt.
- 5. Refurbish | Opknappen:** Geef oude materialen een creatieve tweede kans, bijvoorbeeld door ze te verven of om te bouwen.
- 6. Recycle | Recyclen:** Sorteert afvalstromen strikt en lever materialen aan bij gespecialiseerde recyclingbedrijven.
- 7. Recover | Energie terugwinnen:** Gebruik niet-recycleerbare restmaterialen als brandstof in erkende faciliteiten.
- 7. Residuals | Restafval:** Minimaliseer dit zoveel mogelijk door goede planning en materiaalkeuze.

Materiaalinventaris

Het meten van de CO₂-uitstoot bij decorbouw wordt steeds toegankelijker dankzij nieuwe tools en trainingen. Ondertussen biedt het opstellen van materiaalinventarissen een waardevol inzicht in de herkomst van materialen en de mogelijkheden voor hergebruik na de voorstelling. Deze aanpak helpt ontwerpers, makers en bouwers om bewust te plannen met duurzaamheid als uitgangspunt, waardoor de levensduur van materialen wordt verlengd voorbij één enkele productie.

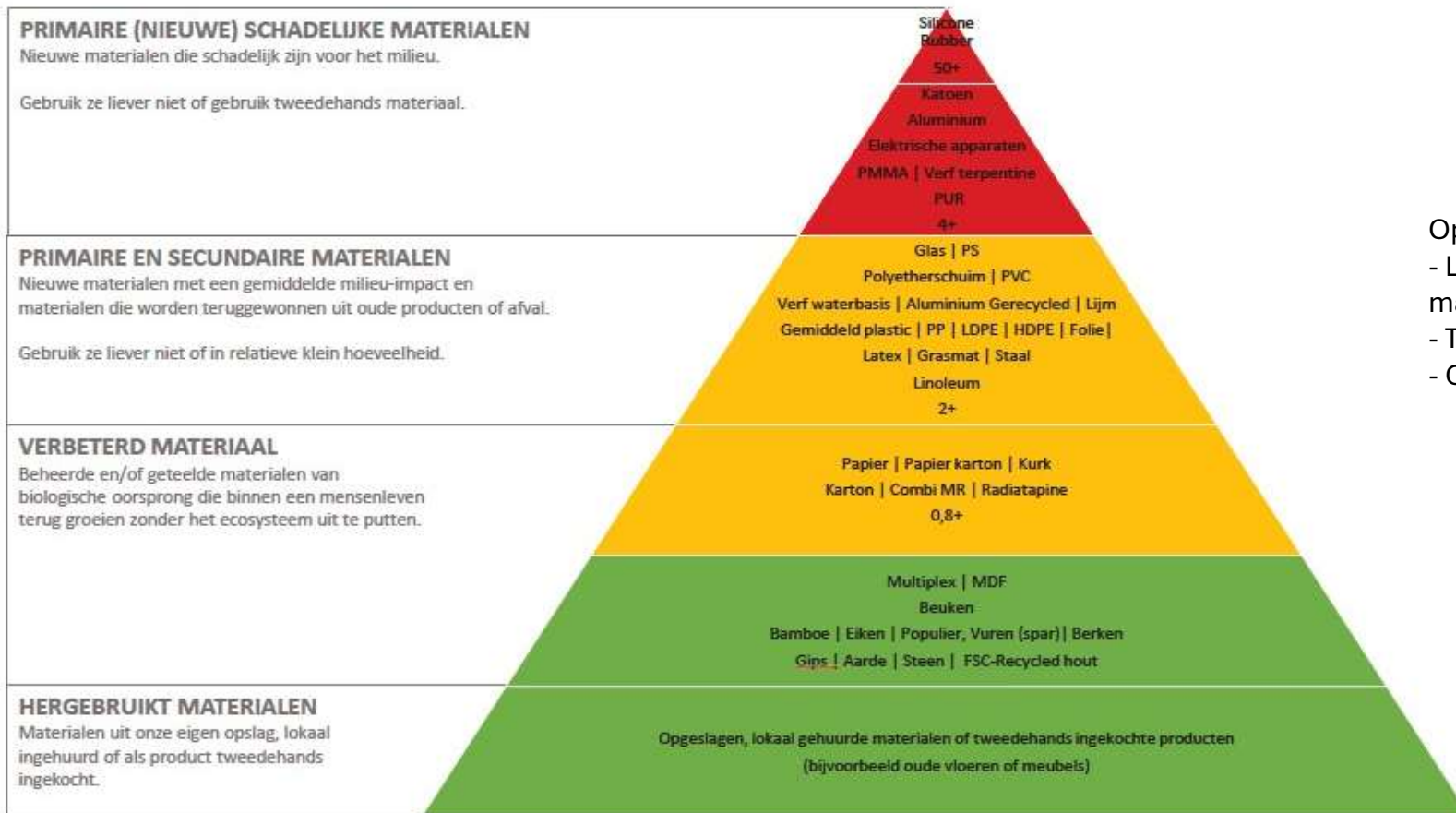
Materialenpyramide

Sommige materialen zijn dermate schadelijk, door schaarste, sociale uitbuiting, productie- of chemische processen, dat het gebruik ervan zo snel mogelijk uitgefaseerd moet worden. Denk hierbij aan polystyreen, pvc, staal, tropisch hardhout en toepassing van bijzondere metalen in elektronische apparaten.

Om hier snel een beter gevoel bij te hebben is de Materialenpyramide ontwikkeld door Bureau8080 in opdracht van de Nationale Opera en Ballet. Deze ondersteunt de keuze voor duurzame materialen en kan opgenomen worden in de groene afspraken tussen producenten en vormgevers.

DUURZAME PRODUCTIES: MATERIALEN

Deze Materialenpyramide toont de milieu-impact die gepaard gaat met de winning tot productie ("cradle-to-gate") van relevante materialen in de theatersector, per kilogram. Global Warming Potential wordt berekend in CO₂-equivalenten (CO₂eq). CO₂ wordt gebruikt als referentiestof en indicatoreenheid. De gegevens komen uit de volgende databases: Idemat en Ecoinvent.

Op de website vind je ook:

- Lijst met emissiewaardes per materiaalsoort
- Textielpyramide
- Overzicht certificeringen textiel

**NATIONALE
OPERA &
BALLET**

11. DUURZAME PRODUCTIES: MODULAIR ONTWERP

Modulair ontwerp en ontwerpen voor demontage

Veel decors bestaan uit generieke componenten zoals podia, vlakken, deuren, ramen, trappen en balustrades. Door deze componenten **modulair te ontwerpen**, passen ze gemakkelijker in toekomstige producties en zijn ze eenvoudiger te hergebruiken. In combinatie met een **ontwerpen voor demontage**-aanpak kunnen elementen zo worden geconstrueerd dat ze eenvoudig gedemonteerd kunnen worden en teruggebracht naar hun oorspronkelijke materialen. Denk hierbij aan:

- Gebruik van **omkeerbare bevestigingsmiddelen** zoals schroeven, bouten en klemmen.
- **Vermijden van permanente lijm.**
- Het gebruik van hele, onbewerkte panelen waar mogelijk.
- **Standaardiseren van verbindingen.**
- Na de voorstelling kunnen componenten efficiënt worden gedemonteerd, materialen intact blijven en duidelijk worden gelabeld voor hergebruik of recycling in nieuwe constructies.

Makers

Werkplaatsen en makers kunnen stappen zetten richting duurzaamheid door gebruik te maken van:

- **Elektrisch gereedschap** en oplaadbare batterijen.
- **Luchtdrogers** in plaats van energie-intensieve droogmethoden.
- **Afvalscheiding bij wastafels** voor schadelijke stoffen.
- **Koudwasinstallaties** voor textiel.

Speciale effecten en geautomatiseerde onderdelen

Speciale effecten hebben vaak een aanzienlijke ecologische voetafdruk. Bijvoorbeeld:

- Kunstsnieuw is meestal voor eenmalig gebruik en belandt direct op de vuilstort.
- Droogijs wordt chemisch geproduceerd en heeft impact op het milieu.

Het is daarom altijd de moeite waard om te zoeken naar **duurzame alternatieven** voor speciale effecten.

Auteursrecht en hergebruik

Maak vooraf duidelijke afspraken over het hergebruik van decors en kostuums. Ook als deze afspraken er niet zijn en er sprake is van auteursrecht, is hergebruik mogelijk. Op de website van afvalcirculair.nl/cultuur-evenementen vind je een **infographic en templates** voor het overdragen en licentiëren van auteursrechten, die dit proces vergemakkelijken.

Deze aanpak helpt de podiumkunstsector om materialen en creaties langer in gebruik te houden, afval te verminderen en de ecologische voetafdruk te verkleinen.

12. DUURZAME PRODUCTIES: LICHT, GELUID EN VIDEO

Kernprincipes

Verlichting, geluid en AV verbruiken stroom, zelfs in stand-by, en veel licht-, geluids- en video-installaties genereren warmte die extra koeling vereist. De productie van apparatuur is afhankelijk van schaarse materialen; onderhoud, verbruiksartikelen (gaffer, gels, batterijen) en leveringen hebben allemaal een impact op de CO2-uitstoot en afvalproductie gedurende de levenscyclus van een productie of een apparaat.

Technische productie-elementen zijn relatief succesvol op het gebied van duurzaamheid. Nieuwe technologieën gebruiken minder energie. Apparatuur is modulair en wordt vaak op locatie bewaard of gehuurd, waardoor hergebruik eenvoudig is. Dit biedt een sterke basis voor verdere vooruitgang, door te kijken naar de impact van technische elementen gedurende hun volledige levensduur.

Ontwerp

Ontwerpers kunnen beginnen met het verminderen van energieverbruik door de hoeveelheid apparatuur te minimaliseren. Maak - waar de locatie dit toelaat - gebruik van natuurlijke akoestiek en beschikbaar licht om de belasting van versterking en verlichting te verminderen.

Geef de voorkeur aan gedeelde en interne systemen boven maatwerk. Gedeelde of gehuurde inventarissen zorgen ervoor dat apparatuur in omloop blijft, en interne apparatuur is doorgaans geoptimaliseerd voor efficiëntie. Reserveer maatwerkoplossingen voor duidelijke artistieke of toegankelijkheidsbehoeften en documenteer waarom - aangezien deze doorgaans meer middelen en energie vergen.

Apparatuur

Technische apparatuur moet worden onderhouden, gerepareerd en, waar mogelijk, gereviseerd om de energie efficiëntie te behouden en de apparatuur in gebruik te houden. Vervang apparatuur alleen wanneer deze daadwerkelijk het einde van de levensduur heeft bereikt.

Verlichtings-, geluids- en AV-teams kunnen de levensduur verlengen door zorgvuldige behandeling, routine-inspecties, firmware-updates en tijdige vervanging van onderdelen (zoek naar onderhoudstraining voor complexe apparaten). Wanneer een item niet langer nodig is, probeer het dan eerst te hergebruiken, te doneren of een andere bestemming te geven (inclusief op maat gemaakte armaturen, schermen, praktische effecten en gels).

Als het echt het einde van de levensduur heeft bereikt, zorg dan voor een veilige verwijdering via gecertificeerde e-waste en documenteer het proces voor audits en training.

DUURZAME PRODUCTIES: LICHT, GELUID EN VIDEO

Communicatie en planning

Duurzaam werken vereist dat licht-, geluids- en videodesigners hun ideeën al in de vroegste stadia van de conceptie van een show integreren.

Productiebedrijven moeten vroegtijdig met de designers in gesprek gaan en relevante informatie verstrekken over wat lokaal beschikbaar is, en hen in contact brengen met andere teams om ervaringen, middelen en apparatuur te delen.

In gebruik

Stel duidelijke in- en uitschakelprocedures in om het energieverbruik te minimaliseren. Schakel voor de verlichting de ontladingsarmaturen uit na de rig-checks en tussen een middag- en een avondvoorstelling, en schakel dimmers, voedingen, drivers en andere technische apparatuur 's nachts uit. Pas dezelfde discipline toe op geluid en AV, zodat niets langer dan nodig in de standby-modus staat.

Kies voor minder belastende gereedschappen en verbruiksartikelen: vervang wegwerpkabelbinders en pvc-tape door herbruikbare stoffen kabelbinders, drukknoppen of klemmen waar dit veilig en praktisch is. Houd accessoires zoals lichtfilters zo lang mogelijk in gebruik, label ze, doe ze in hoesjes en bewaar ze voor hergebruik in plaats van ze na één productie weg te gooien.

Ontvangende locaties

Veel ontvangende locaties beschikken slechts over een minimale hoeveelheid technische apparatuur, waardoor bezoekende producties met hun eigen apparatuur aankomen, wat extra transport en handling met zich meebrengt. Een duurzamere aanpak begint met coördinatie. Samenwerking tussen producenten en productieteams vooraf kan duurzame mogelijkheden ontsluiten, zoals het delen van apparatuurlijsten en, waar mogelijk, het afstemmen van gemeenschappelijke armaturen, stroomvoorziening, data en besturing.

Flexibele huurovereenkomsten kunnen ervoor zorgen dat gehuurde apparatuur direct tussen opeenvolgende shows of co-presentatoren kan worden overgedragen, waardoor dubbele handling en stilstand worden verminderd.

Locaties spelen hierin een cruciale rol. Ze kunnen een basispakket van veelgebruikte items, zoals LED-profielen, distributiesystemen en kabelbomen, bezitten, huren of onderverhuren en deze als standaard aanbod beschikbaar stellen.

Ze kunnen ook de voorkeur geven aan lokale leveranciers met duidelijke bepalingen voor reparatie, terugname en gecertificeerd emissiearm transport, en groene specificaties publiceren voor inkomende bedrijven die verwachtingen scheppen over standaardsystemen en vrachtpraktijken (van geconsolideerde leveringen tot aflevering van elektrische voertuigen waar mogelijk).

Met geplande op- en afbouwmomenten die een directe overdracht van apparatuur mogelijk maken, verlaagt dit model de vrachtkosten, vereenvoudigt het de ombouw en levert het een consistente, koolstofarme technische configuratie.

13. DUURZAME PRODUCTIES: KOSTUUMS EN REKWISIETEN

Kernprincipes

Duurzame kostuumproductie begint met keuzes in inkoop en ontwerp die afval elimineren en schadelijke materialen minimaliseren.

Geef prioriteit aan hergebruikte, gehuurde of tweedehands kledingstukken uit depots en lokale netwerken voordat u nieuwe koopt; basisstukken (bijv. T-shirts, jeans) zijn makkelijk te verkrijgen. Als nieuwe items nodig zijn, kies dan voor gecertificeerd duurzaam of gerecycled textiel, milieuvriendelijke kleurstoffen en een duurzame constructie. Ontwerp voor een lange levensduur en hergebruik, standaardiseer basisstukken, gebruik verwijderbare versieringen en sluitingen, label maten en vezelsamenstelling en documenteer de herkomst zodat items na de voorstelling gemakkelijk opnieuw kunnen worden uitgegeven of teruggebracht naar de tweedehandsmarkt.

Knip de stof zo dat de opbrengst maximaal is, bewaar patronen voor toekomstige remakes en zorg voor repareerbaarheid (versterkte stresspunten, reserveknopen/sluitingen). Was, repareer en hergebruik de kostuums na afloop van de voorstelling in plaats van ze weg te gooien; recycle pas nadat alle hergebruiksmogelijkheden zijn uitgeput.

Kies voor haar en make-up producten met een geverifieerde duurzame herkomst, navulbare of recyclebare verpakkingen en formules met een lage toxiciteit en weinig afval. Vermijd microplastics en wegwerpproducten waar hygiënisch mogelijk, kies voor biologisch afbreekbare glitter en bamboe/katoenen tools, en implementeer een algemene hygiëne die niet standaard wegwerpartikelen gebruikt. Samen verminderen deze praktijken de impact en versterken ze een cultuur van hergebruik.

Tijdens een tournee kan de impact voor dagelijkse verzorging beperkt worden door:

- voorkeur te geven aan plaatselijk reinigen en stomen in plaats van volledig wassen
- het gebruik van producten met een lage toxiciteit en biologische afbreekbaarheid
- wassen met koud water waar de vezelverzorging het toelaat bij het wassen in grote hoeveelheden
- aan de lucht drogen waar mogelijk
- en reparatie prioriteren boven vervanging

Gebruik voor pruiken milde, alcoholvrije oplosmiddelen en wees spaarzaam met siliconen; ontwar en bewaar ze correct om de levensduur te verlengen.

Vroege samenwerking tussen ontwerpers, kostuum-, pruiken- en garderobeafdelingen is essentieel om tijdens de eerste pasbeurten overeenstemming te bereiken over wasvoorschriften, productlijsten en onderhoudsschema's, zodat iedereen dezelfde milieuvriendelijke werkwijzen hanteert. Kleine keuzes (waszakken met microvezelfilters, hervulbare flessen, efficiënte wasmachines, duidelijke waslogboeken) tellen op gedurende een seizoen.

Communicatie en planning

Kostuumafdelingen of (externe) kostuumontwerpers moeten vroegtijdig worden betrokken om tijd te geven voor duurzame inkoop van kledingstukken en materialen. Tijdens repetities nog zoeken naar de juiste keuzes en het last-minute duidelijk worden van de precieze kostuums maakt deze opgave erg ingewikkeld. Het is van belang dit onderzoek eerder te doen en hierop te anticiperen. Overweeg om een aantal (stijl)opties klaar te hebben staan. Vroegtijdige planning kan bestellingen op het laatste moment, levering op de volgende dag en het gebruik van leveranciers die zich bezighouden met 'fast fashion'-praktijken verminderen. Budget en planning moeten extra communicatie en samenwerking mogelijk maken om duurzame werkwijzen te bevorderen.

Hergebruik en recycling

Het toepassen van circulaire economieprincipes om afval en vervuiling te elimineren, producten en materialen te circuleren (op hun hoogste waarde) en de natuur te regenereren, zijn belangrijke overwegingen. Het is belangrijk om kleding en materialen zoveel mogelijk te hergebruiken of te recyclen. Het is net zo belangrijk om kleding een tweede leven te geven door deze op te bergen, te verkopen of te doneren nadat de productie is gestopt. Als de kleding aan het einde van haar levensduur is, overweeg dan om deze via duurzame recyclingbedrijven af te voeren.

DUURZAME PRODUCTIES: KOSTUUMS EN REKWISIETEN

Duurzame inkoop

Indien mogelijk dienen kostuumafdelingen gerecyclede of restpartijen stoffen en katoen te gebruiken. Als dat niet mogelijk is, moeten de textielproducten biologisch gecertificeerd zijn, alleen biologische kleurstoffen bevatten, bij voorkeur lokaal worden ingekocht en machine wasbaar zijn om chemische reiniging of stomerij te vermijden. Er zijn verschillende initiatieven in onze sector die onderzoek doen naar lokale plantaardige kleurstoffen.

Voor haar en make-up moeten duurzame, niet-giftige producten worden gebruikt, met duidelijke milieulabels en afvalinstructies.

Te vermijden materialen

Sommige materialen die worden gebruikt in kostuums, pruiken en make-up kunnen schadelijk zijn voor het milieu. Dit zijn onder andere glitter, synthetische kleurstoffen en producten die parabenen en triclosan bevatten. Gebruik voor sluitingen strikjes, spelden en clips in plaats van tapes, pasta's en lijm. Cosmetische producten moeten een ACO-certificering hebben onder de Australische nationale normen, COSMOS of een vergelijkbare certificering, en moeten verpakt zijn in 100% recyclebare, composteerbare of herbruikbare verpakkingen.

Verzorging van kostuums en pruiken

Duurzame verzorging van kostuums en pruiken betekent het verminderen van het gebruik van schadelijke chemicaliën en energie. Was textiel op een temperatuur onder de 30 °C met producten die voldoen aan de eisen van een ecolabel. Vermijd het drogen in de wasdroger indien mogelijk.

Leveringen

De impact van lastminute, eenmalige leveringen moet holistisch worden bekeken. Gecombineerde bestellingen van één leverancier voorkomen de noodzaak van meerdere leveringen, en de planning die daarbij komt kijken helpt de afhankelijkheid van lastminute bestellingen te verminderen. Coördinatie met andere productieafdelingen kan het aantal leveringen verder verminderen. Lokaal inkopen moet prioriteit hebben.

Een kostuumarchief opbouwen

Door de herkomst van elk kostuumitem, de materialen, de snijders, pruikenmakers, naaisters, de verhalen die het vertelde en de artiesten die het droegen vast te leggen, kunnen organisaties een traceerbare erfenis opbouwen die deze middelen in het culturele geheugen van het bedrijf verankert en circulaire praktijken versterkt. Dit archief wordt ook een educatief en maatschappelijk hulpmiddel (samenwerkingen met scholen/hogescholen, rondleidingen, presentaties van makers, pop-up tentoonstellingen) en een marketinginstrument (digitale catalogus met QR-codes, content achter de schermen, naamgeving van sponsors/donateurs, campagneverhalen).

Fast fashion

Fast fashion is een ontwerp-, productie- en marketingmethode die zich richt op het snel produceren van grote hoeveelheden kleding. Bij de productie van fast fashion-kleding wordt gebruikgemaakt van het kopiëren van trends en materialen van lage kwaliteit (zoals synthetische stoffen) om goedkope stijlen aan de eindconsument aan te bieden. Fast fashion brengt meerdere ernstige problemen met zich mee, vooral op het gebied van milieu, sociale rechtvaardigheid en duurzaamheid.

14. DUURZAME PRODUCTIES: HET MANAGEN VAN DE VOORSTELLING

In de voorgaande paragrafen werd besproken hoe je een productie duurzaam kunt maken tot aan de première. Het is net zo belangrijk om de productie ook na de laatste voorstelling en daarna duurzaam te beheren.

Naarmate het creatieve en productieteam vertrekt, gaat de verantwoordelijkheid voor de duurzaamheidsdoelen van de voorstelling doorgaans over naar de toneelleiding en de crew.

Bij langlopende producties kan deze verantwoordelijkheid jarenlang duren en bepalend zijn voor de dagelijkse keuzes, het onderhoud en uiteindelijk de afbouw en verwijdering van het decor. Duidelijke overdrachten, eenvoudige routines en een goede administratie zorgen ervoor dat de oorspronkelijke ambities van de voorstelling tot het einde toe behouden blijven.

Toneelleiding

Als de toneelleiding over voldoende middelen en training beschikt, kan zij een belangrijke en directe bijdrage leveren aan het vergroenen van een voorstelling. Zij kunnen de voorstelling monitoren en ondersteunen in een periode waarin late wijzigingen de duurzaamheidsdoelen in gevaar kunnen brengen.

Als het mogelijk is om de 1^e inspicient vroegtijdig aan te stellen, kan deze worden betrokken bij bredere duurzaamheidsgesprekken en ervoor zorgen dat deze ambitie wordt verankerd tijdens de repetities, de productieweek en het hele seizoen.

Verbruiksartikelen

Een verstandige keuze van verbruiksartikelen, zoals oplaadbare batterijen voor apparatuur, papier, voedsel, nepbloed, printerinkt en verpakkingen, kan de ecologische voetafdruk van een productie verkleinen.

Kostuumverzorging

Ondersteunende producten zoals hangers en tassen moeten duurzaam worden ingekocht en tussen producties worden hergebruikt. Een duurzame aanpak van de was omvat het vermijden van onnodige reiniging, wassen op lagere temperaturen en het zorgvuldig kiezen van wasmiddelen. Wasmethoden moeten erop gericht zijn microvezels te filteren.

Droogkasten hebben de voorkeur boven wasdrogers. Chemische reiniging moet worden vermeden en reparaties hebben altijd de voorkeur boven het opnieuw maken van kostuums.

Afvoer van kostuums

Er zijn veel mogelijkheden voor de afvoer van kostuums aan het einde van een seizoen. Sommige kunnen worden teruggebracht naar de opslag. Anderen kunnen worden doorverkocht via de markt voor tweedehands kleding, worden gedoneerd aan een goed doel of aan artiesten worden gegeven.

Versleten kostuums moeten worden afgevoerd via textielinzamelaars of bedrijven gespecialiseerd in textielinzameling en recycling.

Afvoer van decors, rekwisieten en meubilair

Bij langlopende voorstellingen kunnen toneelmanagers een rol spelen bij de afvoer, het retourneren of het recyclen van rekwisieten en kostuums en het ontwikkelen van inventarissen voor toekomstige producties.

15. DUURZAME PRODUCTIES: OVERZICHT DOELEN BASIC STANDAARD

1. B1 **Producersen:**
- Stel het team zo vroeg mogelijk samen.
 - Zorg dat de basic standaard begrepen wordt.
 - Zorg zo nodig voor een langere productietijd.
 - Richt het budget in zodat er meer financiering is van de benodigde tijd en minder voor materiaal.
 - Budgetteer ook voor duurzaam transport (NL).

- B2 **Co-productie en touren:**
- Spreek af hoe expertise en middelen worden gedeeld.
 - Spreek af wie verantwoordelijk is voor meten, bijhouden en afbouw/afvoer.
 - Spreek een maximale transportlimiet af.
 - Refereer in de afspraken aan de basic standaard.

2. B3
- **Concept:** Plan een vroege bijeenkomst met alle makers in de voorbereidende ontwerpfase voor een 'sense-check' van de ideeën.
 - Organiseer in de ontwikkelfase een bijeenkomst waarin het hele team het ontwerp beoordeelt aan de hand van de afgesproken basic standaard en doelen.

- B4 **Co-productie en touren:**
- Overweeg de transportlimiet in de ontwerpfase (of bij aanpassingen voor een tournee). Check technische specificaties met de tourlocaties.

3. V B5
- Hergebruik en recycling: Hou een materiaalinventaris (Production Calculator) bij voor alle materialen.
 - 50% van alles in de productie is eerder gebruikt (niet-nieuw).
 - Na de voorstelling wordt 65% van de materialen **geen afval** door hergebruik, recycling of herbestemming.

V = verplicht voor het behalen van de Green Book standaard. Zet in op het behalen van zoveel mogelijk van de andere doelen
 NL: Zijn vrijblijvend en aanvullend voor Nederland

V B6 **Nieuw materiaal:** Kies voor zo duurzaam mogelijk. Vermijd PVC, tropisch hardhout en polystyreen zoveel mogelijk.

B7 **Bezorgingen:** Bundel zoveel mogelijk. Vermijd last-minute bestellingen zoveel mogelijk.

4. B8 **Cast en inspicenten:** Zorg dat het hele team de basic standaard kent en kan bijdragen aan het behalen ervan.
Kostuums, haar en make-up: Vermijd chemische middelen zoveel mogelijk.

V B9 **Techniek:** Kies waar mogelijk voor hergebruikt of gehuurde techniek. Maak een plan om op alle vlakken je milieu-impact te verkleinen (zie Technical tabblad in de Production Calculator).
Co-productie en touren: Kies zoveel mogelijk voor zero-emissie transportopties. Kies accommodatie in de buurt van de speelplek.

5. V B10 **Hergebruik en recycling:** Check of je het doel van 65% hergebruik/duurzame recycling hebt behaald.

V B11 **Evalueer:** Evalueer resultaten en deel geleerde lessen.

NL B12 **Verf:** Kies zoveel mogelijk voor oplossingsarme varianten op waterbasis en zonder petrochemische toevoegingen.

NL B13 **Vliegen:** Vermijd vliegen zoveel mogelijk en overweeg bij internationale transporten mogelijkheden over land of zee. Neem CO2 compensatie voor de onvermijdelijke vluchten mee in je budgetten.

NL B14 Kies zoveel mogelijk voor duurzame transport opties: kies elektrisch of een transitiebrandstof (HVO100). Ga na of je je productie kan beperken tot een 20 kuub elektrische bakwagen.

16. DUURZAME PRODUCTIES: OVERZICHT DOELEN INTERMEDIATE STANDAARD

V = verplicht voor het behalen van de Green Book standaard. Zet in op het behalen van zoveel mogelijk van de andere doelen
 NL: Zijn vrijblijvend en aanvullend voor Nederland

1. I1	<p>Producersen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het team ontvangt een informatiepakket met interne en lokale duurzaamheidsinformatie (digitale documenten). Bied klimaatgeletterdheidstraining aan sleutelfiguren in het productieteam (incl. freelancers).
V I2	<p>Co-producties/touren:</p> <ul style="list-style-type: none"> Neem duurzaamheidsclausules op in de afspraken met podia (zie Toolkit), incl. beschikbare materialen. Overweeg duurzame transport opties.
2. I3	<p>Concept en ontwikkeling: Zoek samenwerking met producties in hetzelfde seizoen om materialen te DELEN en HERGEBRUIKEN.</p>
I4	<p>Co-producties/touren:</p> <ul style="list-style-type: none"> Minimaliseer zakelijk reizen en houd alle reizen bij. Streef naar het gebruik van lokaal aanwezige techniek.
3. V I5	<p>Hergebruik en recycling:</p> <ul style="list-style-type: none"> Een materiaalinventaris (Production Calculator) vermeldt de bronnen van alle materialen en hun geplande hergebruik/bestemming na de voorstelling. 60% van alles in de productie is eerder gebruikt (niet nieuw). Na afloop van de show wordt 70% van de materialen hergebruikt, gerecycled of herstemd en beland dus niet bij het afval.
V I6	<p>Bij nieuwe materialen wordt gekozen voor zo duurzaam mogelijke opties.</p>
I7	<p>Bezorgingen: Houd alle bestellingen gerelateerd aan de productie bij.</p>

4. I8	<p>Stage management en cast: Gebruik de Toolkit om een duurzaamheidsplan te maken voor de repetities, montageweek en speeltijd.</p>
V I9	<p>Techniek: Begin met het implementeren van een plan om de milieu-impact in alle departementen te beperken.</p>
I10	<p>Kostuums, make-up, etc.: Gebruik zoveel mogelijk duurzame producten, vermijd wassen op hoge temperaturen en dry cleaning.</p>
I11	<p>Co-producties/touren: Houd transportmethode's en kilometers bij. Kies accommodatie met 'groene' accreditatie.</p>
5. V I12	<p>Hergebruik en recycling: Ga na of je het doel van 70% hergebruik/recycling van de materialen na de productie hebt behaald.</p>
V I13	<p>Evalueer: Evalueer resultaten en deel geleerde lessen.</p>
NL I14	<p>Vermijd zoveel mogelijk chemicaliën. Kies bij verf zoveel mogelijk voor oplossingsarme varianten op waterbasis en zonder petrochemische toevoegingen.</p>
NL I15	<p>Er is een 'diesel als laatste optie' beleid opgesteld: er wordt gekozen voor elektrisch of gecertificeerde HVO transitiebrandstof. Compenseer onvermijdelijke internationale vluchten met Sustainable Aviation Fuel (SAF).</p>

17. DUURZAME PRODUCTIES: OVERZICHT DOELEN ADVANCED STANDAARD

1. A1	Produce ren: Gebruik CO2 calculators om keuzes voor duurzame materialen en transport te ondersteunen. Moedig het creatieve team en de cast uit om de duurzaamheid van de productie te promoten.
VA2	Co-produceren/touren: <ul style="list-style-type: none"> Plan de tournee met zo min mogelijk kilometers en gebruik zero-emissie vervoersmiddelen. Co-produceer alleen met producenten die gemiddeld Basic standaard hebben bereikt. Speel alleen bij theaters die commitment tonen ten aanzien van duurzaamheid.
2. A3	Concept en ontwikkeling: Gebruik waar mogelijk MODULAIRE ONDERDELEN om hergebruik te ondersteunen.
A4	Co-produceren/touren: <ul style="list-style-type: none"> Bereken de CO2 voetafdruk van REIZEN en TRANSPORT, om planning van reducties mogelijk te maken. Gebruik lokale mogelijkheden waar het reductie ondersteund.
3. VA5	Hergebruik/recycling: <ul style="list-style-type: none"> 75% van alles in de productie is eerder gebruikt (niet nieuw). Na afloop van de show wordt 80% van de materialen hergebruikt. Maak sets demontabel om eventuele recycling mogelijk te maken.
VA6	Nieuwe materialen: Pas materialen toe uit gecertificeerde CO2 neutrale bronnen. Vermijd PVC, tropisch hardhout, polystyreen en schadelijke chemicaliën.
A7	Bezorgingen: Bereken de CO2 footprint van alle bezorgingen, om het plannen van reducties te ondersteunen.

V = verplicht voor het behalen van de Green Book standaard. Zet in op het behalen van zoveel mogelijk van de andere doelen
 NL: Zijn vrijblijvend en aanvullend voor Nederland

4. VA8	Techniek: Implementeer je plan om de milieu-impact van je praktijk in alle departementen te beperken (zie de Technical worksheet). Co-productie/touren: Bereken de CO2 voetafdruk van de tournee, om te helpen reduceren en te compenseren. Publiceer resultaten en licht obstakels voor verduurzaming uit.
A9	Stage management en cast: Implementeer volledig een duurzaamheidsplan voor de repetitie en montageperiode. Kostuums, make-up, etc.: Vermijd schadelijke chemicaliën en materialen volledig.
5. VA10	Hergebruik en recycling: Check of je het doel van 80% hergebruik/recycling hebt behaald. Zorg ervoor dat al het restafval op een duurzame manier wordt verwerkt.
VA11	Evalueer: Evalueer resultaten en deel geleerde lessen met toekomstige teams.

DUURZAME BEDRIJFSVOERING

18. DUURZAME BEDRIJFSVOERING: DE KERNPRINCIPES

Onze sector weet dat kunst het publieke begrip kan vormgeven en tot actie kan inspireren in reactie op de klimaatcrisis. We kunnen dat alleen geloofwaardig doen als we transparant zijn over onze eigen transitie en delen wat we doen met partners, belanghebbenden en publiek.

Door de jaren heen zijn veel organisaties al van start gegaan met duurzaamheid; of het nu is onder de noemer Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen, Green Key of BREEAM.

Het Theatre Green Book biedt complementair hierop een kosteloos en laagdrempelig raamwerk voor organisaties in de podiumkunstensector die houvast zoeken en een aanpak om beleid vorm te geven of aan te scherpen.

De menselijke factor

Aan de slag gaan met duurzaamheid roept veel emoties op. Ieder mens is hier anders in. Het is van belang om hier aandacht voor te hebben en de juiste handvatten in aan te bieden. Niemand kan perfect zijn in het huidige systeem. Door te verduurzamen sluit je aan bij een groeiende groene beweging voor een betere toekomst: schoner, gezonder en mooier.

Verminderen

Een van de meest effectieve duurzaamheidsmaatregelen is minder gebruiken of het nu gaat om elektriciteit, materialen, afval, papier of de digitale voetafdruk (opslag en gegevensoverdracht) en duurzaam inkopen.

Verminder je grondstoffenverbruik waar mogelijk. Kies de juiste afmetingen voor systemen, schakel ze uit of zet ze uit wanneer ze niet in gebruik zijn, stroomlijn materialen en verpakkingen en ontwerp processen die vanaf het begin afval minimaliseren.

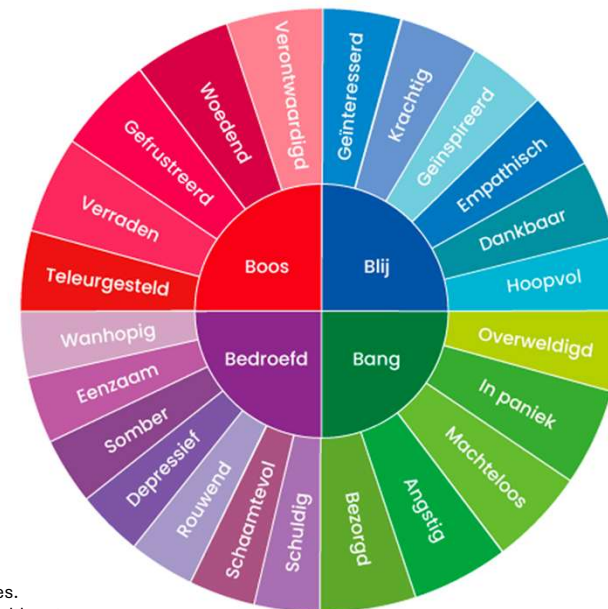
Delen

Gebruik je netwerken om expertise te verspreiden en oplossingen te delen. Betrek partners, leveranciers, freelancers en supporters bij je duurzaamheidstraject.

Zorg ervoor dat je duurzaamheidsboodschap iedereen bereikt met wie je samenwerkt, inclusief het publiek.

Inkoop: duurzaam, minder, doelgericht op kwaliteit en noodzaak

Zodra u de operationele vraag hebt verminderd, koop dan de resterende materialen zo duurzaam mogelijk in. Koop in Nederland opgewekte hernieuwbare elektriciteit, gebruik gecertificeerde materialen (FSC/PEFC-hout, ECOCERT, etc.), kies energiezuinige apparatuur; consolideer leveringen en geef de voorkeur aan transport met lage emissies, maak gebruik van terugname- en reparatieregelingen van leveranciers; koop rechtstreeks in om toeleveringsketens te verkorten en eis van leveranciers dat ze informatie verstrekken over verpakking, transportmethoden en de levenscyclus van producten.

Wiel van klimaatemoties.
www.climatementalhealth.net

19. DUURZAME BEDRIJFSVOERING: GA METHODISCH TE WERK

Verspil geen tijd aan zaken waar je geen invloed op hebt en prioriteer.

Duurzaamheid kan overweldigend zijn, dus richt je energie op acties die de grootste impact hebben. Niet alle aanbevelingen zijn van toepassing op jouw organisatie, en dat is prima. Concentreer je op wat je wél kunt beheersen en laat je niet afleiden door wat je niet kunt beheersen.

Identificeer de gebieden of acties die het meest betekenisvolle verschil zullen maken en plan vervolgens je aanpak door een balans te vinden tussen wat het gemakkelijkst te bereiken is en wat de grootste impact zal hebben. Stel een tijdschema op voor elke actie, zodat de vooruitgang tastbaar aanvoelt en het momentum blijft groeien.

Bovenwettelijk

Theatre Green Book is een bovenwettelijke methode; voldoen aan wet- en regelgeving is het vertrekpunt. Check daarom in ieder geval: * Wet milieubeheer (Activiteitenbesluit of vergunning), * De Europese Energy Efficiency Directive (EED), * Waterleidingwet / Legionellapreventie, * HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points), * Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (WHVZ), * Landelijk afvalbeheerplan (LAP), * Besluit kunststofproducten voor eenmalig gebruik, * Warenwetbesluit Attractie en Speeltoestellen (WAS).

Contracten en aanbestedingen

Zelfde missie: werk samen met organisaties die dezelfde duurzame doelen nastreven.

Inkoop: stel duurzaamheidseisen aan de goederen en diensten die je inkoop.

Contracten: al je contracten kunnen duurzaamheidseisen of clausules bevatten.

Communiceer: zorg dat partners je doelen en resultaten kennen en begrijpen.

Papier en digitaal

Marketing: kies, waar papier onvermijdelijk is, voor gecertificeerd gerecycled en recyclebaar papier.

Communicatie: informeer personeel, partners en publiek over je doelen en resultaten.

Kantoor: beperk papiergebruik en printen zoveel mogelijk. Maak beleid voor het beperken van digitale opslagruimte.

Website/digitaal: verdiep je in je digitale voetafdruk, wat is het energie- en waterverbruik van je opslag van filmpjes, foto's, websites, etc.

DUURZAME BEDRIJFSVOERING: GA METHODISCH TE WERK

Eten, drinken, retail

Verdiep je in de voetafdruk van je eten, drinken, inkoop en afval en kijk waar je duurzamer keuzes kan maken. Sluit aan

Nationale Eiwitstrategie (NES) beoogt de Nederlandse overheid dat in 2030 50% van de eiwitconsumptie uit plantaardige bronnen komt. Middensegment horeca (o.a. brasseries, eetcafés) geeft aan behoefte te hebben aan advies en ondersteuning bij de transitie naar een plantaardiger aanbod.

Eten: stel menu's samen met meer plantaardige ingrediënten. Verkies kip boven rood vlees en wees je bewust van de impact van zuivel. Koop lokaal en duurzaam in.

Communicatie: motiveer personeel, partners en publiek om je doelen en resultaten te delen.

Retail: koop verantwoord in, word partner van duurzame merken. Verminder verpakkingen en levermomenten.

Single-use: vermijd single-use producten, wees op de hoogte van wetgeving en zoek naar alternatieven.

Gebouwmanagement

Gedragsverandering: train personeel en bezoekers waar nodig voor efficiënter gebruik van het gebouw.

Onderhoud: plan onderhoud zorgvuldig om duurzaamheid, prestaties en kosten te optimaliseren.

Schoonmaak: vermijd het gebruik van schadelijke schoonmaakmiddelen en procedures

Automatiseer en optimaliseer: installeer timers en sensoren.

Gebouwsystemen: stel systemen zo efficiënt mogelijk in (zo laag mogelijk gebruik). Maak een koppeling tussen je planningssysteem en klimaatbeheerssystemen.

Hergebruik en recycling

Reduceer: denk na over de levenscyclus van ieder product om verspilling te voorkomen.

Communicatie: stel doelen en laat iedereen weten wat je doet.

Data: monitor je afvalstromen, stel doelen om je restafval te reduceren.

Recycling: maak het bezoekers zo makkelijk mogelijk en betrek inkoop bij je reductie van restafval.

Hergebruik: kies herbruikbaar boven wegwerp, probeer alles lang mee te laten gaan.

Mobiliteit

Data: houd zakelijk verkeer bij en moedig personeel aan om met OV, fiets of elektrische auto. te komen. Zorg zo nodig voor parkeer- en laadgelegenheden.

Communicatie: gebruik ticketverkoop en de website om bezoekers aan te moedigen emissievrij naar je podium te komen.

Bezoekers: moedig een 'Goede Reis' aan, help met links naar OV en deelauto opties. Vervroeg voorstellingen, bied gratis OV of werk samen met een lokaal hotel om een OV-hotel pakket aan te bieden.

Leveringen: kies zo mogelijk lokale leveranciers en vraag deze om elektrisch transport en het bundelen van leveringen.

20. DUURZAME BEDRIJFSVOERING: COMMUNICATIE

Door te werken aan een klimaatneutrale en circulaire organisatie sluit je aan bij een omvangrijke beweging van andere organisaties die werken aan een betere, schonere en mooiere toekomst.

Verandering doorvoeren is krachtiger als het collectief gebeurt, als we eerlijk rapporteren, samen leren en vooruitgang vieren.

De boodschap

Communicatie kan worden gecentreerd rond de volgende kernvragen:

- Wat zijn onze waarden en doelen?
- Hoe gaan we de transitie realiseren? Welke stappen gaan we nemen?

Gebruik je kanalen om successen, ideeën en best practices te delen met het publiek en de podiumkunsten sector.

Betrek het publiek als actieve deelnemers, niet alleen als toeschouwers. Het delen van je duurzaamheidstraject helpt de boodschap te verspreiden, anderen te inspireren en het publiek uit te nodigen voor een gezamenlijk initiatief. Vergroot deze openheid ook naar financiers, supporters en leveranciers, zodat de verwachtingen op één lijn liggen en de bijdragen zichtbaar zijn.

De podiumkunsten zouden niet bestaan zonder freelance kunstenaars, beoefenaars en performers. De transitie van elke organisatie hangt af van het meenemen van partners, hen volledig op de hoogte houden en ondersteuning bieden als ze gevraagd worden om anders te werken.

Wees expliciet over wat er verandert, waarom het belangrijk is en welke middelen beschikbaar zijn om te helpen; of dat nu tijd, budget, materialen, begeleiding of training is.

Introductie is de sleutel tot samenwerking. Zorg ervoor dat partners die zich bij een productie of project aansluiten, weten hoe belangrijk duurzaamheid is voor uw werkwijze en wat dat in de praktijk betekent. Bevestig de verwachtingen vroegtijdig, luister naar wat die verwachtingen voor hen betekenen en bied de informatie, tools en ondersteuning die ze nodig hebben om volledig deel te nemen. Dit gedeelde begrip vermindert wrijving, versnelt de voortgang, bouwt een cultuur van verantwoordelijkheid op en maakt volledige deelname aan het traject mogelijk.

21. DUURZAME BEDRIJFSVOERING: CONTRACTEN

De podiumkunsten zijn afhankelijk van leveranciers en aannemers; duurzaamheid is daarom afhankelijk van samenwerking binnen de hele sector. Stel duidelijke milieunormen vast, communiceer deze vroegtijdig en veranker ze in inkoop en contracten.

Geef prioriteit aan leveranciers met aantoonbare praktijken, maak onderscheid tussen echte actie en greenwashing, en monitor de prestaties zodat derden aansluiten bij uw duurzaamheidsdoelen.

Certificeringen

Gebruik onafhankelijke certificering om beweringen zoals 'duurzaam geproduceerd' of 'netto nul' te onderbouwen. Als u uw eigen normen definieert, specificeer dan de minimumeisen voor productherkomst, materiaalsamenstelling (inclusief gerecycled materiaal), transportmethoden en verpakking, samen met geaccepteerde certificeringen. Maak bewijs en openbaarmaking verplicht, zodat beslissingen transparant en controleerbaar zijn.

Inkoop

Beschouw duurzaamheid als een kernselectiecriteria naast kosten en kwaliteit. Vraag om transparantie over de gehele levenscyclus: inkoop, productie, transport, verpakking, levensduur, repareerbaarheid, terugname en afvalverwerking. Beoordeel voorstellen aan de hand van deze factoren in aanbestedingen, vragenlijsten en scoringssystemen. Publiceer uw normen samen met de opdrachtomschrijving, zodat leveranciers hierop nauwkeurig kunnen reageren. In grotere organisaties helpt gecentraliseerde inkoop bij het handhaven van consistentie, voorkomt het gefragmenteerde inkoop en schaaft het duurzame praktijken binnen afdelingen.

Leveranciers

Neem duurzaamheidsprincipes en -verplichtingen op in alle nieuwe contracten met leveranciers, aannemers, personeel, freelancers en bezoekende bedrijven. Neem bepalingen op voor hergebruik en recycling en introduceer KPI's om de milieuprestaties te meten en zorg ervoor dat deze actief worden beheerd. Pas waar mogelijk bestaande contracten aan om ze af te stemmen op duurzaamheidsdoelstellingen en integreer stimulansen voor verantwoord handelen.

22. DUURZAME BEDRIJFSVOERING: BASIC, INTERMEDIATE EN ADVANCED STANDAARD

	Basic standaard (verplichte onderdelen + 4 van 6 optionele thema's)	Intermediate standaard (verplichte onderdelen + 4 van 6 optionele thema's)	Advanced standaard (verplichte onderdelen + 4 van 6 optionele thema's)
Management V*	Vorm een Green Team (bij organisaties met minder dan 5fte kan dit ook alleen de coördinator duurzaamheid zijn) en maak een planning om de basic standaard te bereiken. V*	Verzorg een klimaatgeletterdheid training voor 25% van het personeel . V*	Verzorg een klimaatgeletterdheid training voor min 75% van het personeel. Bied dit ook aan freelancers. V*
	Maak een planning om de basic standaard te bereiken. V*	Maak een planning om de Intermediate standaard te bereiken. V*	Maak een planning om de Advanced standaard te bereiken. V*
	Communiqueer je duurzaamheidsdoelen met personeel, bezoekers en publiek. Betreft je publiek bij je reis. V*	Communiqueer je ervaring met het Theatre Green Book met vakgenoten. V*	Publiceer jaarlijks je CO2-footprint. V*
Papier en digitaal O	Maak een plan en planning voor papierreductie, switch naar digitale alternatieven voor tickets en documenten. O	Implementeer je plan voor papierreductie en switch naar 'duurzaam' drukwerk. O	Monitor je overstap naar papierreductie en switch naar 'duurzaam' drukwerk. O
	Maak een plan en planning om digitale systemen (websites, opslag, etc.) te verduurzamen. O	Implementeer je plan om je digitale systemen te verduurzamen. O	Monitor de verduurzaming van je digitale systemen. O
Eten, drinken en retail O	Maak een plan en planning om alle horeca te verduurzamen; zorg dat minimaal 30% van het eiwitten aanbod plantaardig is (voor- en hoofdgerechten). O	Implementeer je plan om alle horeca te verduurzamen; zorg dat minimaal 50% van het eiwitten aanbod plantaardig is (voor- en hoofdgerechten). O	Implementeer je plan voor duurzame horeca: maak 75% van de aangeboden eiwitten op het menu plantaardig. O
	Check of je voldoet aan wetgeving rondom plastic single-use bekertjes en bakjes. Zoek alternatieven. Maak een plan en planning om (plastic) single-use verpakkingen overal in de organisatie uit te faseren. O	Implementeer je plan om (plastic) single-use verpakkingen overal in de organisatie uit te faseren. O	Monitor het vermijden van (plastic) single-use bekertjes, verpakkingen, etc. O

V* = verplicht
O = optioneel

DUURZAME BEDRIJFSVOERING: BASIC, INTERMEDIATE EN ADVANCED STANDAARD

	Basic standaard (verplichte onderdelen + 4 van 6 optionele thema's)	Intermediate standaard (verplichte onderdelen + 4 van 6 optionele thema's)	Advanced standaard (verplichte onderdelen + 4 van 6 optionele thema's)
Gebouwmanagement O	Registreer maandelijks je energieverbruik. O	Maak een volledige analyse van het energiegebruik in elk deel van het gebouw. O	Stap over naar een energieleverancier van Nederlandse wind- of zonnestroom. O
	Train personeel en bezoekers op energiebesparend gedrag. Plaats timers en thermostaten om energiegebruik te minimaliseren. Koppel je planningsysteem aan je klimaatsysteem. O	Maak een plan voor verdere energiereductie op basis van je analyse. O	Implementeer je plan voor energiebesparing. O
Grondstoffenmanagement O	Doe een 'afvalsorteerproef': maak een onderscheid tussen restafval en recyclebare stromen en meet beiden. O	Reduceer restafval zoveel mogelijk, houd de hoeveelheden per afvalsoort bij (vraag je afvalverwerker om dit op het contract te specificeren) en onderzoek manieren om dit te optimaliseren. O	Implementeer je plan om restafval te minimaliseren en recyclebare stromen te optimaliseren. O
Mobiliteit O	Informeer personeel, artiesten en publiek over zero emissie reis- en transportopties. O	Onderzoek hoe je publiek reist. O	Stimuleer het publiek om zero emissie te reizen. O
	Houd zakelijke reizen bij. O	Maak een duurzame mobiliteit plan voor zakelijke reizen, limiteer vliegreizen. O	Implementeer je duurzame mobiliteit plan om de milieu-impact hiervan te minimaliseren. Compenseer onvermijdelijke emissies door Sustainable Aviation Fuel. (flyonsaf.com) O
	Maak een plan om bezorgmomenten te bundelen en te reduceren, deel het met alle afdelingen. O	Implementeer je plan om de milieu-impact van bezorgmomenten te reduceren. O	Minimaliseer de milieu-impact van je bezorgingen. O
Contracten en aanbestedingen O	Neem duurzaamheidseisen mee bij de inkoop bij grote leveranciers en contracten (check wetgeving voor aanbestedingen met publieke middelen). Neem duurzaamheidscriteria op in alle grote contracten. O	Stel een duurzaam inkoopbeleid op om normen en eisen vast te leggen voor alle belangrijke leveranciers en aannemers, en deel dit met alle relevante afdelingen. O	Eis van alle belangrijke leveranciers en aannemers dat zij voldoen aan de belangrijkste prestatie-indicatoren voor duurzaamheid. O

V* = verplicht
O = optioneel

DUURZAME GEBOUWEN

23. DUURZAME GEBOUWEN: DE BASISPRINCIPES

Binnen de categorie duurzame gebouwen staat wederom uitstoot en energiegebruik centraal. Welke stappen kunnen worden gezet om de gebouwen waarin we werken energie neutraler te maken?

LEAN, CLEAN, GREEN principe (LCG)

Het gebruik van energie leidt vaak tot schadelijke emissies. Om deze schadelijke uitstoot te beperken, biedt de LCG-aanpak een holistisch duurzaamheidsframework:

1. **LEAN**: efficiëntie en verspilling verminderen; eerst de energievraag van je organisatie te verminderen door isolatie maatregelen en efficiënte apparatuur/systemen).
2. **CLEAN**: vervuiling voorkomen en gezondheid beschermen; inzetten op efficiënte opwekking van eigen hernieuwbare energie.
3. **GREEN**: klimaatneutraal en natuurvriendelijk; zo nodig elders opgewekte niet-hernieuwbare energie gaan gebruiken.

Trias Energetica

Binnen de LCG-aanpak wordt voor energiereductie de Trias Energetica gebruikt. De **Trias Energetica** is een **specifiek energieprincipe** dat een **hiërarchie** voorschrijft voor het ontwerpen van **energiesystemen** (met name gebouwen en processen):

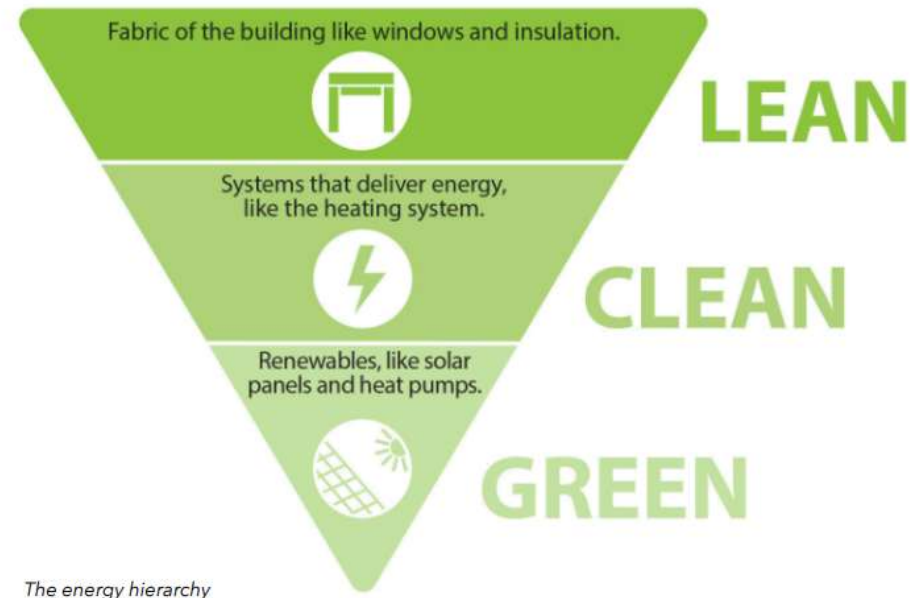
Energiebesparing (vraag verminderen).

Duurzame energiebronnen (vraag invullen met hernieuwbaar).

Efficiënt gebruik van fossiele brandstoffen (alleen als laatste optie).

Energiebronnen die **weinig tot geen broeikasgasemissies** veroorzaken en energiebehoeften en het klimaat van toekomstige generaties niet in gevaar brengen zijn: zonne-energie, windenergie, waterkracht, geothermische energie en kinetische energie.

Hoewel deze bronnen de behoefte aan fossiele brandstoffen verminderen of zelfs voorkomen, zijn voor productie en opslag schaarse hulpbronnen nodig die een negatieve impact op biodiversiteit kunnen hebben.

De volgende energiebronnen worden **niet gerekend tot hernieuwbare opties**, slechts als tijdelijke oplossingen met minder fossiele uitstoot: kernenergie, energie van biomassa (bijv. Hydrotreated Vegetable Oil: wel hernieuwbaar maar niet emissievrij, 2e generatie biobrandstoffen zijn minder schadelijk want concurreren niet met voedselvoorziening), en waterkracht boven de 10 MW (schade voor biodiversiteit en mensen).

24. DUURZAME GEBOUWEN: DE FOCUSGEBIEDEN

Veel organisaties in onze sector zijn al bezig met het verduurzamen van hun gebouwen en gebruiken daarvoor een kader vanuit Milieumanagement, Green Key of BREEAM.

Het Theatre Green Book biedt complementair hierop kennis en een raamwerk voor organisaties die een aanpak zoeken om mee aan de slag te gaan en/of beleid aan te scherpen.

De volgende thema's zijn de belangrijkste focusgebieden om mee aan de slag te gaan.

Isolatie

- Daken vormen vaak een 'warmtelek'.
- Muren moeten geïsoleerd worden om warmte binnen te houden.
- Vloeren van overkappingen en balkons worden vaak vergeten.
- Deuren en ramen zijn ook in monumentale panden steeds beter te isoleren.
- Ingangen hebben aandacht nodig om geen warmtelek te vormen.
- Check bij renovatie en nieuwbouw het Nationaal Plan Circulaire Economie voor richtlijnen met betrekking tot biobased en circulaire isolatiemaatregelen.

Efficiëntie

- Verwarmen en koelen: vervang fossiele brandstoffen voor koolstofarme energiebronnen. Thermostaten en timers minimaliseren gebruik.
- Ventilatie: efficiënte ventilatoren en pompen voorkomen energieverspilling. Timers e.d. zorgen dat ze automatisch uit gaan.
- Verlichting: ga over op LED. Timers en bewegingssensoren voorkomen onnodig energieverbruik.
- Warm water: zorg dat warm water voor douches en kranen op een duurzame manier wordt opgewekt.
- Andere systemen: liften, servers, beveiligingssystemen en catering zijn grote energieverbruikers.

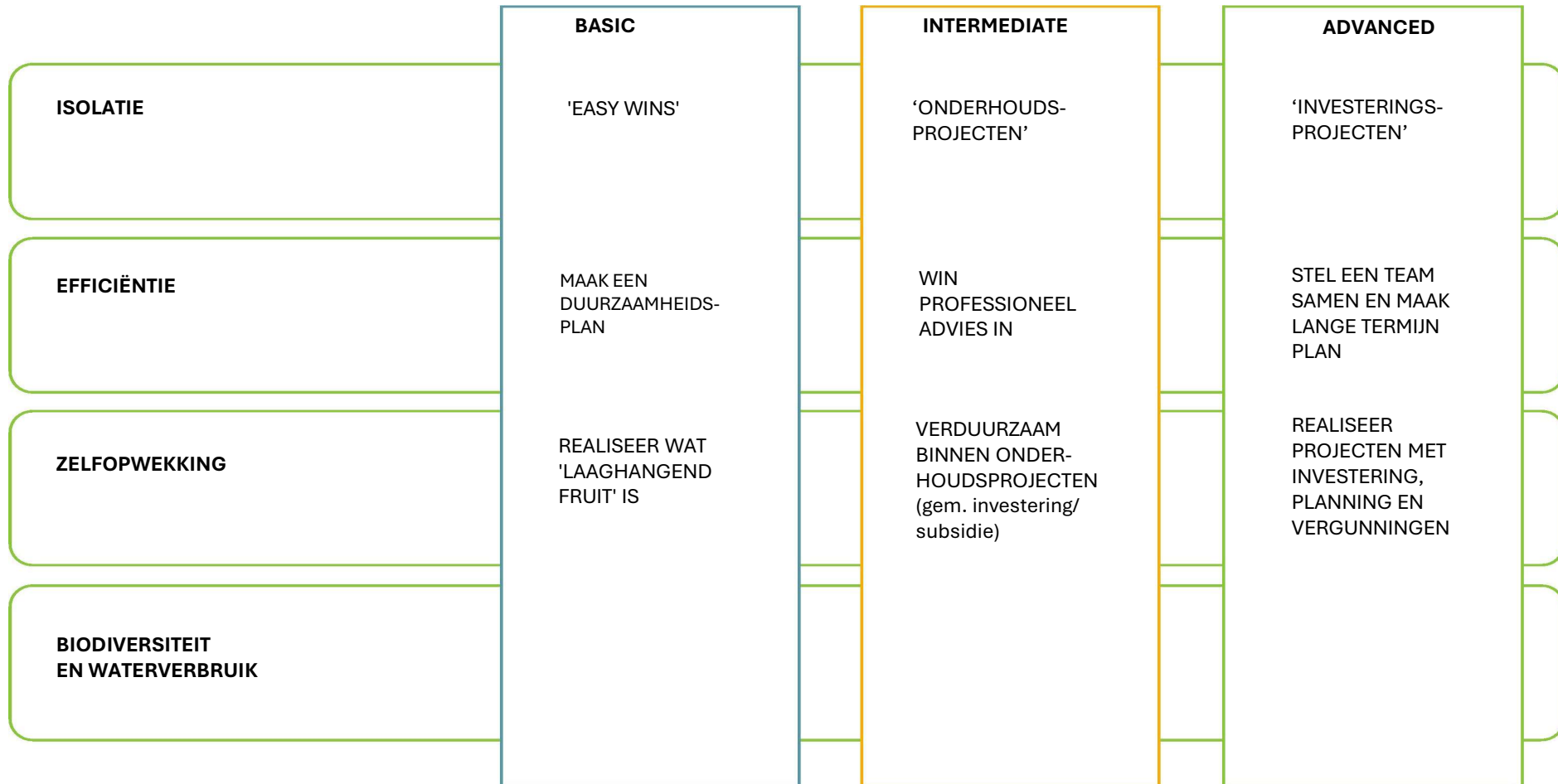
Zelfopwekking

- Zonnepanelen: zonnepanelen en warmtepanelen werken goed op auditoriums of buitenwanden.
- Windturbines: zijn er inmiddels in vele soorten en maten, maar werken vooral in landelijk gebied.
- Elektriciteit: stap over naar in Nederland opgewekte hernieuwbare energie.
- WKO: warmte-koude-opslag systemen zijn wellicht een optie, maar de aanleg is soms ingewikkeld.
- Lucht-warmtepomp: makkelijker te installeren en mogelijk een (deel)oplossing.

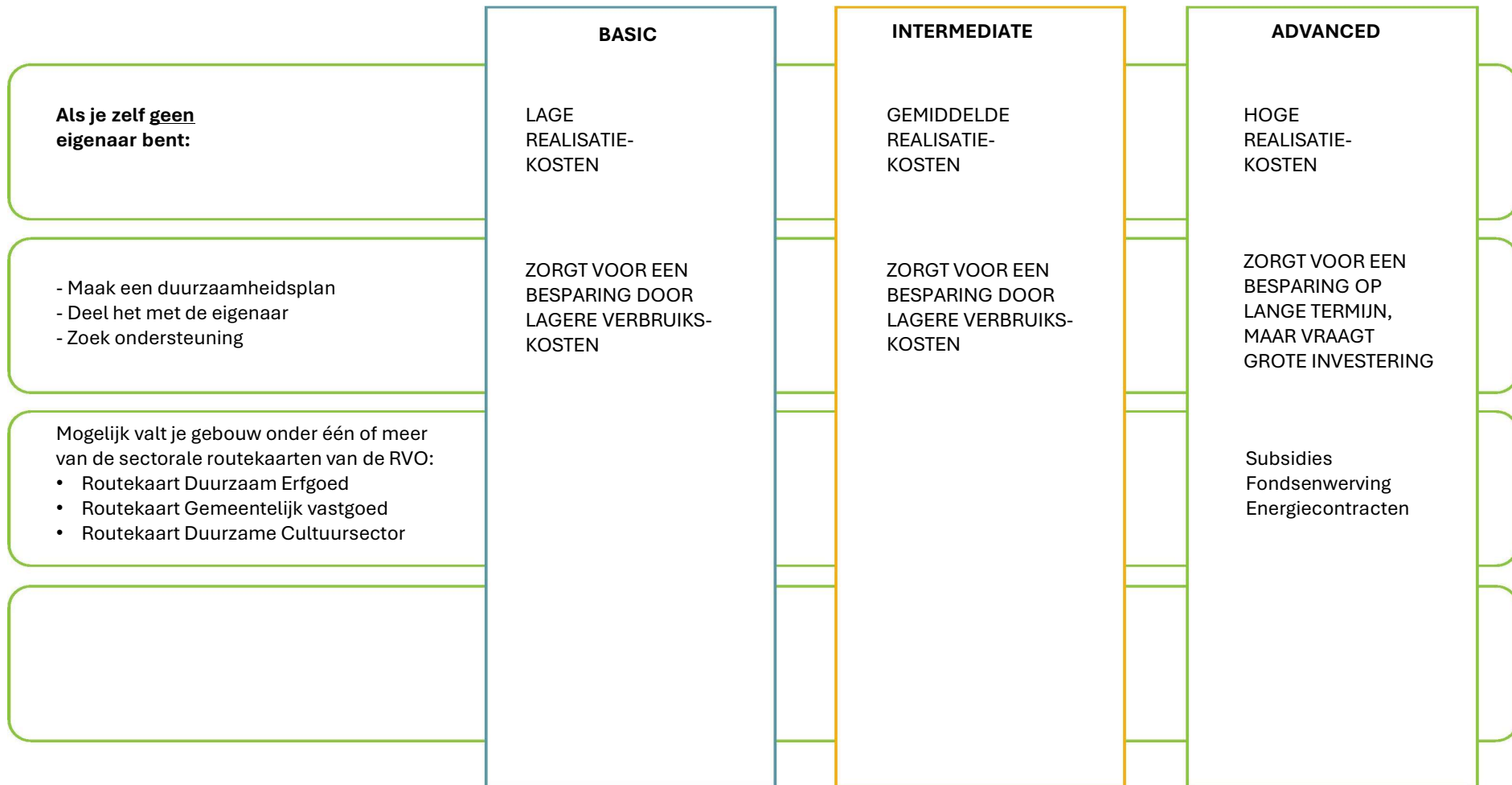
Biodiversiteit en waterverbruik

- Groene daken en gevels kunnen bijdragen aan de gezondheid en biodiversiteit.
- Regenwater kan opgevangen worden voor irrigatie of een grijs-water systeem, maar vraagt ruimte en de juiste constructie.
- Lage doorstroom van koud waterpunten en toiletten zorgt voor besparing. Waterloze urinoirs zijn ook een oplossing.
- Elk theater met buitenruimte kan met de juiste beplanting lokale biodiversiteit ondersteunen.
- Ga na wat het Nationaal Programma Biodiversiteit (bijv. natuurinclusief bouwen), het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie en de Omgevingswet voor je gebouw betekenen.

25. DUURZAME GEBOUWEN: MAAK EEN PLAN

26. THEATRE GREEN BOOK: STAPPENPLAN VOOR HUURDERS

27. DUURZAME GEBOUWEN: BASIC, INTERMEDIATE EN ADVANCED STANDAARD

	Basic standaard	Intermediate standaard	Advanced standaard
Stap 1: Maak een plan voor een duurzaam gebouw	<ul style="list-style-type: none"> • Stel een duurzaamheidsplan op, met vermelding van makkelijk te behalen resultaten, onderhoudsprojecten en investeringsprojecten. • Verzamel informatie. Registreer maandelijks het energieverbruik. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkel het duurzaamheidsplan met professioneel advies. Voltooi de 'Easy Wins' en pak de onderhoudsprojecten aan. • Installeer waar mogelijk submeters om duidelijk aan te geven waar energie wordt verbruikt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Voer kapitaalprojecten uit om uw duurzaamheidsplan te realiseren, inclusief het werven van fondsen en het verkrijgen van de benodigde vergunningen. • Monitor energieverbruiksgegevens om de geplande energiebesparingen te vergelijken met de daadwerkelijke resultaten.
Stap 2: Isolatie	<ul style="list-style-type: none"> • Identificeer eenvoudige verbeteringen (indien aanwezig) voor het: <ul style="list-style-type: none"> - isoleren van daken, balkons en muren. - upgraden van deuren en ramen. <p>Verzamel deze verbeteringen en noteer de volgende stappen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Identificeer onderhoudsprojecten (indien van toepassing) voor het: <ul style="list-style-type: none"> - isoleren van daken, balkons en muren. - upgraden van deuren en ramen. <p>Hou deze bij de hand en noteer de te nemen stappen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Voer alle mogelijke werkzaamheden uit om: <ul style="list-style-type: none"> - de isolatie van daken, balkons en muren te verbeteren. - uit om deuren en ramen te upgraden.
Stap 3: Efficiëntie	<ul style="list-style-type: none"> • Leer alles wat je kunt over je: <ul style="list-style-type: none"> - verwarmings- en koelsysteem(en). - verlichtingssystemen en de bediening ervan - warmwatersysteem(en). - ventilatiesysteem(en). - andere systemen (liften, servers, beveiliging, cateringapparatuur, elektrische apparaten, etc.). <p>Identificeer eenvoudige verbeteringen (bijv. betere timers, bewegingsmelders, CO2-melders, thermostaten en bedieningselementen) en voer waar mogelijk door. Noteer de volgende stappen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Identificeer onderhoudsprojecten voor je: <ul style="list-style-type: none"> - verwarmings- en koelsysteem(en) - verlichtingssystemen - warmwatersysteem - ventilatiesystemen - andere systemen <p>en pak ze aan.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Voer alle werkzaamheden uit om je verwarmings- en koelsysteem(en), verlichtingssystemen, warmwatersystemen, ventilatiesystemen en andere systemen zo energiezuinig mogelijk te maken.

DUURZAME GEBOUWEN: BASIC, INTERMEDIATE EN ADVANCED STANDAARD

	Basic standaard	Intermediate standaard	Advanced standaard
Stap 4: hernieuwbare energie	<ul style="list-style-type: none"> Onderzoek hernieuwbare energieopwekkingssystemen (zonnepanelen, fotovoltaïsche cellen of (minder vaak) windturbines). Bepaal de volgende stappen. Onderzoek warmtepompen als vervanging voor boilers en koelinstallaties. Bepaal de volgende stappen. Stap indien mogelijk over op een groene elektriciteitsleverancier. 	<ul style="list-style-type: none"> Win professioneel advies in om de haalbaarheid van hernieuwbare energiesystemen te bevestigen. Bepaal de volgende stappen. Win professioneel advies in om de haalbaarheid van warmtepompen als vervanging voor boilers en koelinstallaties te bevestigen. <p>Bepaal de volgende stappen.</p> <ul style="list-style-type: none"> Identificeer systemen die u kunt omschakelen van fossiele brandstoffen naar elektriciteit. 	<ul style="list-style-type: none"> Installeer systemen voor de opwekking van hernieuwbare energie, indien dit onderdeel uitmaakt van uw duurzaamheidsplan. Installeer warmtepompen waar mogelijk, indien dit onderdeel uitmaakt van uw duurzaamheidsplan. Schakel waar mogelijk over van fossiele brandstoffen naar (hernieuwbare) elektriciteit.
Stap 5: biodiversiteit en water	<ul style="list-style-type: none"> Plaats waar mogelijk plantenbakken rondom uw gebouw. Zoek naar mogelijkheden voor nieuwe beplanting of groene daken. Installeer waar mogelijk regentonnen om regenwater op te vangen. 	<ul style="list-style-type: none"> Leg nieuwe beplantingsgebieden aan. Win professioneel advies in om de haalbaarheid van groene daken te bevestigen. Bepaal de volgende stappen. Identificeer onderhoudsprojecten om het waterverbruik te verminderen en voer deze uit. 	<ul style="list-style-type: none"> Plaats waar mogelijk plantenbakken, vervang tegels voor beplanting en groene daken waar mogelijk. Het installeren van systemen voor het hergebruik van regenwater of grijs water waar mogelijk.

28. THEATRE GREEN BOOK: TOOLS OM VOORTGANG BIJ TE HOUDEN

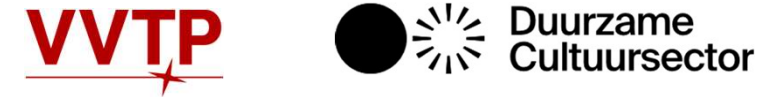
	START	TOOLS	DATA
DUURZAME PRODUCTIES	<ul style="list-style-type: none"> • Bekijk de Introductie video • Ga aan de slag met de Preliminary checklist • Bekijk de video met uitleg over de Production Calculator • Vul de Production Calculator in voor een reguliere productie 	<ul style="list-style-type: none"> • Download de Production Calculator • Gedetailleerde informatie (UK versie) • Case studies • Toolkit 	<ul style="list-style-type: none"> - % hergebruikte/herbruikbare stromen - kgCO2e nieuwe materialen
DUURZAME BEDRIJFSVOERING	<ul style="list-style-type: none"> • Bekijk de Introductie video • Ga aan de slag met de Preliminary checklist (als je dat nog niet gedaan hebt) • Ga aan de slag met de Operations Tracker 	<ul style="list-style-type: none"> • Download de Operations Tracker • Gedetailleerde informatie (UK versie) • Case studies • Toolkit 	<ul style="list-style-type: none"> - % Recyclebare stromen - Kg CO2e mobiliteit
DUURZAME GEBOUWEN	<ul style="list-style-type: none"> • Bekijk de Introductie video • Ga aan de slag met de Preliminary checklist (als je dat nog niet gedaan hebt) • Bekijk de Building Survey Tool video en maak een plan met behulp van de tool 	<ul style="list-style-type: none"> • Download de Building Survey Tool • Gedetailleerde informatie (UK versie) • Case studies • Toolkit 	<ul style="list-style-type: none"> - Kg CO2e gebouw
			Totaal Kg CO2e (kilogram van CO2 equivalent, is een standaard meetmethode)

29. Theatre Green Book Partners en fondsen

Internationale partners en fondsen

Nederlandse partners

MoMo

Let op: Afbeeldingen zijn afkomstig van en voorzien van bronvermelding, uitgaande van het principe van redelijk gebruik (fair use). Dit document is een gratis hulpmiddel voor educatieve doeleinden, gemaakt door meerdere (deels onbezoldigde) auteurs. Als er afbeeldingen gewijzigd of verwijderd moeten worden, horen we het graag.